

Högskolan
Kristianstad

Högskolan Kristianstad
291 88 Kristianstad
044 250 30 00
www.hkr.se

Självständigt arbete (Examensarbete), 15 hp
Grundläraresexamen med inriktning mot arbete i fritidshem.
VT 2021
Fakulteten för lärarutbildning

**“Då kan man leka här istället för att
man har olika miljöer”**

Skillnader i hur elever påverkar samt
påverkas av lärmiljön i olika fritidshem

L. Jansson & C. Siversson

Författare

Lisa Jansson & Caroline Siversson

Titel

"Då kan man leka här i stället, för att man har olika miljöer" - Skillnader i hur elever påverkar samt påverkas av lärmiljön i olika fritidshem

Engelsk titel

"Then you can play here instead, because you have the different environments" - Differences in how students affect and are affected by the learning environment in different leisure centers

Handledare

Thomas Beery

Examinator

Sara Lenninger

Ämnesord (5-8 st)

Fritidshemmets lokaler, Elevperspektiv, Inomhusmiljö, Lärmiljö, *Handlingserbjudande*, Leisure centre, Play environments, Physical learning environment,

Abstract

I samband med decentraliseringen tog fritidshemmen steget in i skolan och många fritidshem delar sedan dess lokaler med skolans verksamhet. Detta gäller dock inte alla fritidshem. Det är i dag vetenskapligt belagt att den fysiska miljön har en påverkan på lärande och utveckling. Utifrån tidigare forskning framkommer det att dagens klassrum är skapta för att främja det ämnesinriktade lärandet under skoltiden. Samtidigt finns det en brist på forskning som lyfter fritidshemmets lärandemiljöer, i parallell till deras specifika uppdrag gentemot läroplanen. Det finns en avsaknad av elevernas röst i frågan. Intentionen med denna studie är att lyfta elevers perspektiv på olika typer av fritidshemsmiljöer. Detta för att bidra till en ökad förståelse för elevers uppfattning av hur miljön i fritidshem med egna/delade lokaler påverkar deras vistelse. Studiens fokus ligger på elevernas agerande i lärmiljön, deras upplevelse av fritidshemmets lärmiljö och huruvida olika typer av lärmiljöer överensstämmer med fritidshemmets styrdokument. Studien har utgått från tre forskningsfrågor: *Hur påverkar olika lärmiljöer elevers agerande under fria aktiviteter? Vilka egenskaper beskriver eleverna skapar en meningsfull miljö i deras fritidshem? Vid jämförelse, framträder det några skillnader/likheter i hur de olika fritidshemmen överensstämmer med styrdokumentet utifrån den fysiska lärmiljöns förutsättningar?* Utifrån studiens syfte har det genomförts observationer och elevintervjuer på två fritidshem med olika typer av lokaler. Teorierna som används för att belysa problemområdet är *affordance* och *pragmatismen*. Resultatet i denna studie visar inte på någon större skillnad mellan de olika fritidshemmen när det kommer till elevernas känsla av meningsfullhet och hur de ser fram emot sin vistelse. De skillnader som setts går att knyta till den fysiska miljöns utformning. I de fritidshem som delar lokal med skolan bidrar klassrumsmiljön till en typ av segregation mellan årskurserna som står i kontrast till den verksamhet som har egna lokaler. De möjligheter miljön bidrar till påverkas starkt av pedagogernas aktiva arbete.

INNEHÅLL

1. Inledning.....	7
1.1 Syfte	8
1.2 Forskningsfrågor:	8
1.3 Begreppsförklaring.....	9
2. Litteraturoversikt	11
2.1 Fritidshem, skola och lärmiljöer.....	11
2.1.1 Fritidshemmets sammankoppling med skolan	11
2.1.2 Styrdokument	11
2.1.3 Skolan & fritidshemmet	12
2.1.4 Miljöns betydelse	13
2.2 Forskningsöversikt.....	13
2.2.1 Eleverna, de faktiska experterna	13
2.2.2 Elevernas utveckling i en lärmiljö	14
2.2.3 Lärmiljöns fysiska utformning, en betydelse för individen.....	15
2.2.4 Fritidshemmets förutsättningar i olika typer av lokaler ur ett lärarperspektiv	16
3. Teoretiskt perspektiv.....	18
3.1 Affordance.....	18
3.2 Dewey och pragmatismen	19
4. Metod och analys av empiri	22
4.1 Val av metod.....	22
4.1.1 Kvalitativ studie	22
4.1.2 Kombination av kvalitativa metoder.....	23
4.1.3 Beskrivning av Pilotstudie	23
4.1.4 Systematisk observation	23
4.1.5 Semistrukturerade gruppintervjuer	24
4.1.6 Urvalsprocess och avgränsningar.....	25
4.2 Miljöbeskrivning.....	27
4.2.1 Fritidshem I "Hasselmusen"	27
4.2.2 Fritidshem II "Humlan"	27
4.3 Genomförande	28
4.3.1 Presentation och pilotstudie	28
4.3.2 Genomförande av observationer	29
4.3.3 Genomförande av intervjuer	29
4.4 Analys av material	31

4.5 Validitet och reliabilitet.....	32
4.5.1 Intern validitet.....	33
4.5.2 Extern validitet.....	34
4.5.3 Reliabilitet.....	34
4.6 Metoddiskussion.....	35
4.7 Etiska ställningstaganden.....	36
5. Resultat och analys.....	38
5.1 Resultat från observation på Hasselmusen.....	38
5.1.1 Aktivitet och rörelse i de olika rummen.....	38
5.1.2 Aktivering och materialtillgång.....	39
5.2 Resultat av intervjuer på Hasselmusen.....	39
5.2.1 Lärmiljöns värde för eleven.....	39
5.2.2 Sparande av projekt.....	40
5.2.3 Gemenskap.....	40
5.2.4 Lärarnas ansvar i fritidshemmet.....	41
5.2.5 Variation.....	41
5.3 Resultat av Observationer på Humlan.....	42
5.3.1 Aktiviteter och rörelse i de olika rummen.....	42
5.3.2 Materialtillgång.....	43
5.3.3 Stängning av dörrar.....	43
5.4 Resultat av Intervjuer på Humlan.....	43
5.4.1 Lärmiljöns värde för eleven.....	43
5.4.2 Stimulans av miljö.....	45
5.4.3 Gemenskap.....	45
5.4.4 Lärarnas inflytande i fritidshemmet.....	46
5.4.5 Variation.....	46
5.5 Analys av resultat.....	47
5.5.1 Analys Hasselmusen.....	47
5.5.2 Analys Humlan.....	48
5.6 Resultatdiskussion i förhållande till forskningsfrågorna.....	50
6. Diskussion.....	53
6.1.1 Om det finns möjligheter så tar eleverna dem.....	53
6.1.2 Den fysiska miljön, en typ av ålderssegregation.....	54
6.1.3 Lärmiljön bidrar till elevernas trivsel.....	55
6.1.4 Den fysiska lärmiljöns relation till pedagogernas arbete.....	56
6.1.5 Avslutande summering och vidare forskning.....	57

7. Referenser.....	58
Bilaga 1: Utskick till skolor	62
Bilaga 2: Samtyckesblankett	63
Bilaga 3: Observationsschema	64
Bilaga 4: Intervju frågor	66

1. INLEDNING

Vi som genomfört studien har under våra VFU-perioder kommit i kontakt med två olika sorters fritidshem. De som har sin verksamhet i skolans klassrum och de som har egna lokaler. I dag är det en vanlig syn att fritidshemmet öppnar på morgonen i ett rum som sedan går över till att vara elevernas klassrum under dagen. När skoldagen är slut återgår klassrummet till att bli ett rum för fritidshemmets verksamhet. Detta står i kontrast till de fritidshem som har egna lokaler och inte behöver anpassa sig till klassrumsverksamhetens behov. Vi frågar oss hur detta påverkar fritidshemmets möjlighet att nå upp till de krav läroplanen ställer. Vilka förutsättningar finns för att skapa en stimulerande lärmiljö som väcker nyfikenhet, bidrar till en meningsfull fritid, tillgodoser elevernas behov och har utrymme för elevinflytande med det som lyfts i fritidshemmets läroplan (Skolverket, 2019). Det finns forskning som visar på hur miljöns inverkan, elevers interaktion med miljön och olika faktorer kan påverka elevernas utveckling samt lärande (Evanshen, 2012). Studier som Day et al. (2015) visar att lärmiljön påtagligt påverkar elever, men även att elever har ett inflytande över och kan påverka lärmiljön.

De olika upplevelserna av de olika fritidshemmen ledde oss vidare till idén att skriva om fritidshemmets lärmiljöer. När eleverna slutar skolan och påbörjar sin fritidshem vistelse, hur påverkas de av olika fysiska miljöer? Denna fråga blev grunden till det som ledde oss vidare och som kom att bidra till studiens utformning.

En genomgång av litteratur om skolans lärmiljö visar att miljöerna i dag är skapta för att främja det ämnesinriktade lärandet under skoltiden. Majoriteten av den litteratur inom lärmiljöer som granskats går inte in på huruvida fritidsverksamheten skulle främjas/ta skada av den delade miljön, utan litteraturen riktar sig mer till skolans verksamhet. Däremot saknas litteratur som lyfter fritidshemmets lärandemiljöer i parallell till deras specifika uppdrag gentemot läroplanen. En forskningsstudie som studerat olika typer av fritidshem är *Schooling, and Lack of Independence. International Journal for Research on Extended Education* (Boström & Augustsson, 2016). Boström och Augustssons (2016) studie fokuserar på lärarnas upplevelser av lärmiljön i olika typer av fritidshem, i relation till styrdokumentet. Resultatet i deras studie menar på att lärarna i fritidshemmen med egna lokaler har lärmiljöer som skapar bättre förutsättningar utifrån fritidshemmets läroplan, än de som delar lokaler med skolan. Boströms och Augustssons resultat är både intressanta

och relevanta för denna studie. Likt dem kommer denna studie studera hur olika typer av fritidshemmets lokaler överensstämmer med styrdokumentet, men utifrån ett elevperspektiv för att se om den får liknande, motsatt eller ett helt nytt resultat.

Elevers perspektiv saknas ofta i forskningsstudier kring skolans lärmiljöer, då forskningen ofta lyfter lärarna och de vuxnas bild av lärmiljöerna (Skolverket, 2011). *Mänskliga rättigheter, Konventionen om barnets rättigheter* (Regeringen, 2006) redogör för hur barn har ett fullt och lika människovärde. Utifrån det dras slutsatser som innebär att alla barn ska få sin röst hörd och tillåtas att utöva inflytande över sin egen situation. Att frågor som berör barn och i vilken omfattning detta tillfogas, sker i relation till barnets ålder och mognad (Regeringen, 2006). Detta utgör ett fundamentalt argument till varför elevperspektivet är något som bör och behöver lyftas.

Aspekter som de vi nämner ovan har lett till att vår studie till viss del kommer utgå från ett elevperspektiv

1.1 SYFTE

Intentionen med denna studie är att lyfta elevers perspektiv på olika typer av fritidshems miljöer. Detta för att bidra till en ökad förståelse för elevers uppfattning av hur miljön i fritidshem med egna/delade lokaler påverkar deras vistelse. Studiens fokus ligger på elevernas agerande i lärmiljön, deras upplevelse av fritidshemmets lärmiljö och huruvida olika typer av lärmiljöer överensstämmer med fritidshemmets styrdokument.

1.2 FORSKNINGSPRÅGOR:

- Hur påverkar olika lärmiljöer elevers agerande under fria aktiviteter?
- Vilka egenskaper beskriver eleverna skapar en meningsfull miljö i deras fritidshem?
- Vid jämförelse, framträder det några skillnader/likheter i hur de olika fritidshemmen överensstämmer med styrdokumentet utifrån den fysiska lärmiljöns förutsättningar?

1.3 BEGREPPSFÖRKLARING

Artefakt - Ett föremål som är fabricerat av människor, en produkt eller ett redskap (Nationalencyklopedin [NE], u.å.). I denna studie nämns olika typer av artefakter, främst lekartefakter. Detta syftar till objekt som är skapta för lek eller objekt som används för lek.

Handlingserbjudande - Kommer från *affordance* och är en typ av översättning som syftar till de miljöegenskaper eller objektens egenskaper som i relation med en individs egenskaper skapar en handlingsförmåga för individen. Ett *handlingserbjudande* representerar en individs aktiviteter och handlingar (Eriksson Bergström, 2013). Begreppet förekommer i denna studie eftersom den intresserar sig för elevers agerande, deras aktiviteter och handlingar i fritidshemsverksamheten och knyter an till teorin *affordance*.

Lärnmiljö - Begreppet lärmiljö syftar till olika ramfaktorer och förutsättningar som påverkar lärandet. Lärmiljön delas in i tre olika typer, den sociala, den pedagogiska och den fysiska. Miljön ska för att ge de bästa förutsättningarna för eleverna vara tillgänglig och anpassad, stimulerande, meningsfull samt ge elever tillgång till ändamålsenlig utbildning av god kvalitet (Specialpedagogiska myndigheten [SPSM], 2020). Denna studies valda ämne riktar sig specifikt till den fysiska lärmiljön. Studien har undersökt elevernas upplevelser av den fysiska miljöns egenskaper, samt om den för eleverna upplevs meningsfull, stimulerande och av god kvalitet.

Meningsfull vistelse - Eleverna på fritidshemmet ska erbjudas en meningsfull vistelse under den tid de är i verksamheten (Skolverket, 2019). En meningsfull vistelse syftar till att eleverna ska finna innehållet i verksamheten utvecklande, lustfyllt och roligt att delta i (Skolverket, 2011).

Segregering - Segregation handlar om att människor verkar separerade från varandra. Det kan handla om uppdelning utifrån socioekonomisk status, etnicitet eller demografi (till exempel ålder eller kön) (Delegationen mot segregation, 28 januari 2019). I denna studie kommer segregation ses och nämnas utifrån demografi, elevernas åldrar. Begreppet lyfts i resultat och analys samt diskussionsdelen.

Cash value - Är ett begrepp hämtat ur *pragmatismen*. Begreppet kommer ur en filosofisk tanke där lärandet ska vara meningsfullt för individen. När ett lärande har ett genuint och

personligt värde för den som utvecklar eller övar på något uppstår ett *cash value*. Det knyter an till individens känslomässiga inställning till något, en meningsfullhet (Säljö, 2015). I denna studie lyfts främst begreppet i anknytning till elevernas känslor inför lärmiljön.

Inquiry - är ett begrepp från *pragmatismen* som syftar till en typ lärandestrategi, ett problembaserat lärande. *Inquiry* och det problembaserade lärandet bygger på att väcka frågor, skapa nyfikenhet och stimulera till upptäckter (Säljö, 2015). I denna studie sätts begreppet i relation till lärmiljöns utformning.

Stimuli - Är olika typer av semantiska intryck (som syn, hörsel, mm) som bidrar till en händelse som senare aktiverar ett beteende hos en individ (Woolfolk, 2015). I denna studie kommer ordet *stimuli* användas kopplat till *pragmatismen* och skapandet av *inquiry*, för att belysa de reaktioner som miljön skapar känslomässigt hos elever.

2. LITTERATURÖVERSIKT

I *Litteraturöversikten* lyfts litteratur som är av relevans för studien. Under arbetets gång har Summon och Diva portal varit de primära sökmotorerna. Forskning som har varit relevant har guidat sökandet vidare till primärkällor eller till andra forskningsstudier som berör liknande eller samma område. Litteraturen som återges under *Fritidshem, skola och lärmiljöer* är främst från styrdokument, myndigheter och varierande litterära verk från olika typer av professorer/doktorer inom bland annat pedagogik, psykologi och forskare inom miljöpsykologi. Detta följs av avsnittet *Forskningsöversikt* som lyfter aktuell forskning om lärmiljöer i skola och fritidshem, med en betoning på den fysiska miljön. Eftersom denna studie fokuserar på elevers perspektiv lyfts även detta i relation till den fysiska lärmiljön och elevers utveckling. Efter varje avsnitt görs en summerande sammankoppling mellan den presenterade forskningen och dess relation till denna studie.

2.1 FRITIDSHEM, SKOLA OCH LÄRMILJÖER

2.1.1 FRITIDSHEMMETS SAMMANKOPPLING MED SKOLAN

I samband med decentraliseringen år 1994 fick fritidshemmen sin första läroplan (Rohlin, 2012). I och med detta började landets fritidshem slås samman med skolorna även fysiskt. Majoriteten av fritidshemmen flyttade in i skolorna för att dela de lokaler som användes som klassrum under dagen. Argumenten för detta var att främja en så kallad helhetssyn där två främjande aspekter lyftes fram. Den ena riktade sig till att styrka ett välfungerande arbetslag och den andra till att främja elevens kunskapsutveckling genom att se lärandet och eleven under hela dagen (Rohlin, 2012). Även om majoriteten av fritidshemmen i dag delar lokal med skolans verksamhet finns det några fritidshem som har sina egna lokaler.

2.1.2 Styrdokument

Enligt styrdokumenterna ska fritidshemmet ta sin utgångspunkt i elevernas behov, intresse och erfarenheter (Skolverket, 2019). Generellt för läroplanen är att den lyfter elevens rätt till inflytande, elevens förmåga samt vilja att ta ansvar för och främja miljön (Skolverket, 2019). I läroplanen betonas inte lärmiljöer i samma mån som kunskapskrav, demokrati, behov, intressen och utveckling. Vissa formuleringar i styrdokumenterna kan kopplas samman med fysiska lärmiljöer i verksamheten. Exempelvis står det skrivet att "I undervisningen ska eleverna erbjudas en variation av arbetssätt, uttrycksformer och lärmiljöer som integrerar omsorg och lärande" (Skolverket, 2019, s.22). Detta kan tolkas

som att läroplanen även benämner de fysiska miljöerna för elevers utveckling och att verksamheten ska ha tillgång till en stimulerande fysisk lärmiljö som väcker nyfikenhet, bidrar till en meningsfull fritid, tillgodoser elevernas behov och har utrymme för elevinflytande. Läroplanen kan i sina formuleringar upplevas tolkningsbar. Beroende på vem som läser och ur vilket perspektiv kan tolkningar göras kring lärmiljön i samband med elevutveckling. En sådan tolkning kan vara att det är lärarna i fritidshemmen som står för bidragandet till goda lärmiljöer, i form av aktiviteter och planering av verksamheten (Boström & Augustsson, 2016).

2.1.3 SKOLAN & FRITIDSHEMMET

Dagens klassrum är skapta för att främja aktiviteter enligt grundskolans kunskapskrav (Woolfolk, 2015). Miljön i klassrummet följer ofta de traditionella ramarna, där klassrummet blir en plats där lärare lär ut och elever passivt tar emot (Evanshen, 2012; Lundgren, Säljö & Liberg, 2017). Att vara elev är något annat än att vara barn (Lundgren, Säljö & Liberg, 2017). Antagande kan inte göras att bara för att klassrummen idag är av mer traditionell karaktär så betyder inte det att undervisningen alltid följer traditionella ramar.

Studier har gjorts för att undersöka fysiska och pedagogiska miljöer och dess möjligheter till ökad kreativitet (Harris & de Bruin, 2018). Harris och de Bruin (2018) har i sin artikel sett över kreativitet i skolverksamheten, specifikt i gymnasieskolor och hur lärare aktivt jobbar med olika kreativa arbetssätt för att utveckla sina elever. Vissa likheter kan dras till fritidshemmen och deras arbete med kreativa arbetssätt. Fritidshemmets verksamhet kännetecknas för sitt informella lärande, där gränsen mellan elev och barn kanske är lite mer diffus (Harris & de Bruin, 2018). I fritidshemmen använder sig mer av praktiska verktyg såsom lekartefakter samt miljön för att skapa olika kreativa lärtillfällen (Skolverket, 2011). Fritidshemmen ses som ett socialt system, där verksamheten är grupporienterad och där lärande sker i samverkan med andra (Skolverket, 2011). Dessa olika faktorer som användningen av redskap och den grupporienterade verksamheten kan påverkas av de möjligheter som miljön bidrar till. Den fysiska lärmiljön kan således agera som ett redskap (Woolfolk, 2015).

2.1.4 MILJÖNS BETYDELSE

Miljön har en inverkan på individers psykologiska beteende (Kragh-Müller, 2012; Küller, 2005; Evanshen, 2012). Läran om samspelet som uppstår mellan individen och den sociala samt fysiska miljön kallas för miljöpsykologi och är ett forskningsområde. Inom miljöpsykologi undersöks miljöns betydelse för individen, individens perception av miljön och hens värderingar av miljön (Gärling, 2005). Miljön påverkar barns utveckling och beteende, en barnmiljö bör vara välplanerad för att den ska fungera och skapa trygghet (Laike, 2005).

Den fysiska lärmiljön kan agera som ett redskap, genom att klassrummet används för att skapa intresse, väcka nyfikenhet och engagemang hos eleverna (Woolfolk, 2015). Detta redskap kan lärare nyttja i lärandesituationer (Woolfolk, 2015). Det Woolfolk (2015) beskriver riktar sig specifikt till skolans klassrumsmiljö men reflektionerna som hon återger är gemensamma för alla typer av fysiska lärmiljöer. SPSM (2020) betonar att den fysiska lärmiljön kan skapa förutsättningar i verksamheten, vilket kan kopplas samman med det Woolfolk skriver om lärmiljön som ett redskap. Ett positivt klimat kan skapa tillfredsställelse och tillhörighet, vilket i sin tur kan ge en känsla av gemensamt ansvar och inflytande hos individen (Laike, 2005). En annan aspekt av den fysiska lärmiljön är hur den kan vara utformad på ett sådant vis att den är inbjudande för elevers egna initiativ (SPSM, 2020). Den fysiska lärmiljön kan skapa förutsättningar för faktorer som påverkar det sociala samspelet och lärandet, exempelvis genom att skapa förutsättningar för inkludering/exkludering (SPSM, 2020). Baserat på element som dessa kan den fysiska lärmiljöns utformning både hämma och främja produktiva lärandesituationer och elevernas möjlighet till välmående. Därför behöver den fysiska miljön vara anpassad för det syfte den ska tjäna (SPSM, 2020).

2.2 FORSKNINGSOVERSIKT

2.2.1 ELEVERNA, DE FAKTISKA EXPERTERNA

Backman et al. (2012) genomförde en studie utifrån syftet att synliggöra elevers tankar om lärmiljön i skolorna. Målet med studien var att ta del vad som skapar negativa/positiva lärmiljöer samt hur eleverna skulle önska att lärmiljöerna såg ut, om de fått vara delaktiga i utformningen. I studien lyfter Backman et al. hur skolor bör lyssna mer på elevernas perspektiv och betonar att det är eleverna själva som har mest kunskap om hur lärmiljöerna påverkar dem och på så vis är de faktiska experterna. Eleverna som deltog i studien fick

skriva reflektioner och reflektionerna blev indelade i underkategorier. Två av dessa kategorier baseras på (I) elevernas inflytande över lärmiljön och (II) elevernas möjligheter att få sitt välbefinnande behov tillgodosett. I resultatet synliggjordes det att eleverna hade mycket skilda tankar om vad en bra lärmiljö skulle innehålla. Backman et al. menar att detta synliggör den problematik som skolan står inför då olika elever har olika behov. Vidare visade resultaten att eleverna ville kunna influera lärmiljöerna, föredrog praktiska ämnen, varierade arbetssätt och upplevde på så vis att de lärde sig nya saker. Backman et al. konstaterar att för att lärmiljöer ska upplevas som positiva behöver eleverna vara med och påverka dess utformning. Backman et al. betonar hur resultaten av studien kan kopplas till hur elevinflytande bidrar till att skapa engagemang och mer lust för lärandet.

Det Backman et al. (2012) utgått ifrån ovan är ett elevperspektiv på lärmiljön där det framkommer att elever vill kunna påverka lärmiljöns utformning. Studien är intressant för att den lyfter hur elever har ett genuint intresse för den miljö de vistas i och skilda tankar om hur denna bör se ut, vilket kan innebära en problematik om miljön skulle präglas av alla dessa skilda åsikter. Det har uppmärksammats att det finns få doktorsavhandlingar som ägnar sig åt barnens upplevelser på fritidshemmen (Skolverket, 2011). Backman et al. framhäver att elever har en inneboende kunskap om vad som är en god lärmiljö. Backman et al.s studie styrker denna studies intresse för elevperspektivet och elevers kunskap gällande deras lärmiljö. En skillnad gentemot denna studie är att Backman et al. utgått från skolans dagliga verksamhet och inte fritidshemmets.

2.2.2 ELEVERNAS UTVECKLING I EN LÄRMILJÖ

I en annan studie genomförd av Day et al. (2015) lyfts hur olika faktorer påverkar elevers utveckling i klassrummen. En betydande faktor Day et al. tar upp är klassrummets fysiska utformning. Vidare belyses ett perspektiv där en ser lärmiljön som något interaktivt och komplext, i den mån att miljön har ett inflytande över eleven och att eleven verkar genom sina skickligheter och erfarenheter i miljön. Studien är baserad på observationer gjorda i klassrum med årskurs 1. För att synliggöra klassrummets påverkan på utvecklingsområden har Day et al. studerat hur lärmiljön påverkar eleverna. Resultaten från studien konkretiserar hur lärarens arbete med klassrumsmiljön kan förbättra/försämla elevernas förutsättningar. Det blir påtagligt att lärmiljön påverkar eleven, men även hur eleven har ett inflytande över och påverkar lärmiljön. Day et al. delger att lärmiljön har en stor betydelse för hur elever agera och tar till sig olika typer av undervisning. Resultaten tyder

även på att elever som fick vara med att organisera lärmiljön samt undervisningsupplägget var mer engagerade och utvecklades mer enligt de mål som undervisningen eftersträvade (Day et al., 2015).

Forskning som precis ser till elevers utveckling i en fritidshemsmiljö har varit svår att finna. Studien av Day et al. (2015) belyser olika faktorer som påverkar de förutsättningar lärmiljön skapar för elevers utveckling, däribland den fysiska. Baserat på innehållet i Days et al. studie är det rimligt att liknande faktorer påverkar fritidshemmets lärmiljö. För denna studies relevans har det varit väsentligt att ha en förståelse för att andra faktorer förutom den fysiska miljön påverkar förutsättningar för utveckling, exempelvis hur läraren använder sig av miljön. Ytterligare en aspekt av Days et al.s studie som bidrar till dess relevans för denna studie är att den betonar en sammankoppling mellan en utbildnings lärandemål och lärmiljön, vilket går att koppla till denna studiens tredje forskningsfråga; *Vid jämförelse, framträder det några skillnader/likheter i hur de olika fritidshemmen överensstämmer med styrdokumentet utifrån den fysiska lärmiljöns förutsättningar?*

2.2.3 LÄRMILJÖNS FYSISKA UTFORMNING, EN BETYDELSE FÖR INDIVIDEN

Björklid (2005) belyser i sin rapport precis som Day et al. (2015) att individen har ett behov av att påverka och inte enbart påverkas av miljön. Hon skriver att lärande är ett resultat av egenskaper såsom fysisk, social och kulturell omgivning. Lärandet som sker i samspel med miljö och omgivning får betydelse för individen. Björklid fortsätter att skriva om den subjektiva miljön, den miljö som grupper samt individer upplever. Det handlar om rummens mening, betydelse och hur dessa blir laddade med känslor. Den fysiska miljön kan en alltid mäta med termer såsom storlek, läge och inventeringar medan det är svårare att mäta den subjektiva miljön. Björklid lyfter att barn och unga upptäcker miljön med alla sinnen, därför anser Björklid att det är viktig att miljön känns levande och stimulerande för elevernas utveckling och inte framstår som likformig, enkel eller anonym. Björklid (2005) hänvisar till Skantze (1989) som beskriver hur elever kräver olika slags platser för arbete, lek och umgänge. De lokaler och utrymmen som eleverna gillar mest är slöjdsalar, bildsalar samt bibliotek (Skantze, 1989, refererad i Björklid, 2005). Det som var lockande för eleverna var lärmiljöns subjektiva och fysiska utformning. Björklid (2005) drar slutsatsen att den fysiska miljön skapar både förutsättningar och hinder för elevernas lek och lärande. Om lärmiljön upplevs som understimulerande och otillgänglig så utforskar inte eleverna lärmiljön med samma entusiasm, vilket i sin tur kan påverka deras utveckling och lärande,

fysiskt, kognitivt och socialt. Björklid rapporterar att åtskilliga forskare beskriver dagens skolbyggnader och lokaler som inte passande för nuvarande läroplan. De är designade för förmedlingspedagogik där läraren är den som lär ut och eleverna är passiva mottagare.

Björklid lyfter två intressanta faktorer för denna studie. En som lyfter hur skolbyggnader i dag inte är passande för dess nuvarande läroplan och den andra hur lokalernas fysiska utformning direkt kan både främja och hämma individers utveckling genom att vara mer eller mindre stimulerande. Eftersom denna studie till viss del utgår från forskningsfråga tre där lokalers överensstämmelse med styrdokumentet jämförs finns en nyfikenhet om hur resultatet från denna studie ställer sig i jämförelse till de som Björklid lyfter, även om Björklids studie inte specifikt ser till fritidshemmets styrdokument.

Tittar en på den forskning som lyfts i detta avsnitt samt i de två innan, så belyser alla tre hur miljön har en påverkan och ett inflytande över eleverna som vistas i den, samt elevers behov av inflytande. Dessa tre studier/artiklar belyser hur lärandet sker i samspel med miljön och att omgivningen har en betydelse för individen. I förhållande till denna studie så styrker detta att olika fysiska miljöer kan tänkas ha olika betydelse för elevers utveckling samt att olika individer påverkas olika. Därför är det relevant för denna studie att dels se på miljön objektivt, dels att se vilket värde den har för individen.

2.2.4 FRITIDSHEMMETS FÖRUTSÄTTNINGAR I OLIKA TYPER AV LOKALER UR ETT LÄRARPERSPEKTIV

Boström och Augustsson (2016) har genomfört en studie i syfte att analysera och beskriva hur lärares perspektiv på fritidshems miljöer förhåller sig till styrdokumentet. I studien har Boström och Augustsson kollat på fritidshem som varierar från helt friliggande, semi-sammankopplade med skolan, till de som delar skolans klassrum. Studien är baserad på empiriskt insamlade data i form av webbundersökningar som genomförts av fritidshemslärare i Sverige. Resultatet visar på stora skillnader och ojämlikheter mellan fritidshem. Skillnaderna som omnämns syns i fritidshemmets förmåga att nå upp till lärandemålen samt hur kvaliteten på undervisningen varierar. Studiens resultat kopplas till tidigare forskning som underbygger hur fritidshemmen är en bidragande, väsentlig faktor för hur elever utvecklar social kompetens och självförtroende. Boström och Augustsson diskuterar att fritidshemmen går allt mer åt ett håll där de riskerar att bli en andra skola. Skolans dagliga undervisning är den som prioriteras i den fysiska utformningen. Detta

sätter de i relation till hur lärmiljön möjliggör olika typer av undervisning och resultaten av studien visar att fritidshemmen med mer klassrumslig miljö tenderar att adaptera mer formella undervisningsstrategier. Vidare menar Boström och Augustsson att majoriteten av de lokaler där fritidshemsundervisningen bedrivs, inte överensstämmer tillräckligt med styrdokumentens avsiktliga mål. Lärarna upplever inte heller att fritidshemmet har tillräckligt med fysiskt utrymme för de typer av projekt som undervisningen ska baseras på. Vidare nämns hur lärarna upplever det som att fritidshemmen saknar en egen bas. I studien synliggörs hur lärare i fritidshemmet upplever olika typer av lärmiljöer som möjliggörande/hämmande och att det påverkar hur de upplever att de kan fullfölja styrdokumentens uppdrag. Boström och Augustsson lyfter hur många lärare i fritidshemmet nämner hur detta skapar en problematik, resultaten visar att majoriteten av lärarna med lokaler delade med skolan upplever mer hämningar. Dels upplever de att det inte finns utrymme för deras typ av planering och förvaring av material. Dels att de inte kan förändra miljön, utan upplever att de lånar den av skolverksamheten. En annan aspekt som lyfts är hur de delade lokalerna påverkar eleverna, framför allt de som är skoltrötta. En jämförelse görs med hur det skulle vara att som vuxen stanna kvar på jobbet efter dagens arbete. Detta anses kunna bli kontraproduktivt gentemot uppdraget att främja den livslånga lusten till lärandet. Förutsättningen för att skapa lärmiljöer som förstärker känslan av fritid blir svårare när verksamheten sker i klassrumsmiljön (Boström & Augustsson, 2016). Avslutningsvis frågar sig Boström och Augustsson huruvida fritidshemslärare ska kunna använda sin expertis i en miljö som inte är utformad för det ändamålet.

Boströms och Augustsson (2016) studie skiljer sig något från de andra då den är ensam om att specifikt fokusera på olika typer av lärmiljöer utifrån fritidshemmets styrdokument. Boströms och Augustsson avsikt var att undersöka hur olika fritidshems miljöer förhåller sig till styrdokumentet ur ett lärarperspektiv. Detta bidrog till denna studies initiala utformning. Den fysiska miljön i fritidshem som har egna lokaler var enligt lärarna väl anpassad för verksamheten, medan den lärmiljö där fritidshemmet delades ansågs av många vara direkt hämmande. Det som lyfts här belyser det problemområde denna studie undersöker men ur ett lärarperspektiv och resultaten talar tydligt. Avsaknaden av elevernas tankar i Boström och Augustssons studie har bidragit till att skapa en fråga om elevernas syn på miljön i fritidshemmen och detta bidrog till valet av denna studies fokus på eleverna som aktörer och informanter.

3. TEORETISKT PERSPEKTIV

Studien utgår från två teorier: *affordance* och *pragmatismen*. Under studiens gång upplevdes ett behov av två teorier som kan komplettera varandra, eftersom studien intresserar sig för tre något skilda aspekter utifrån forskningsfrågorna. *Hur påverkar olika lärmiljöer elevers agerande under fria aktiviteter? Vilka egenskaper beskriver eleverna skapar en meningsfull miljö i deras fritidshem? Vid jämförelse, framträder det några skillnader/likheter i hur de olika fritidshemmen överensstämmer med styrdokumentet utifrån den fysiska lärmiljöns förutsättningar?*

Under vardera stycke följer en mer detaljerad förklaring till hur de båda teorierna knyter an till forskningsfrågorna. *Affordance* kopplas till forskningsfråga ett och tre då teorin varit till hjälp för att synliggöra fysiska och objektiva aspekter av lärmiljön ur ett utanförperspektiv. *Pragmatismen* kopplas till forskningsfråga två och tre då den har hjälpt studien att synliggöra elevernas inställning och perspektiv på miljön, en typ av inifrånperspektiv. Kopplingar från *pragmatismen* görs till styrdokumentet och utgör därav ett verktyg för att tolka huruvida miljön i de båda fritidshemmen överensstämmer med styrdokumentet. På så vis kompletterar teorierna varandra och skapar en helhet. *Affordance* är redan kopplad till den fysiska miljön medan *pragmatismen* har blivit vinklad mot den fysiska miljön. Det finns likheter mellan begreppen *handlingserbjudande* från *affordance* och *pragmatismens* syn på *stimuli* och *inquiry*. Största skillnaden blir hur *pragmatismen* även går åt ett håll som kan inkludera andra faktorer som exempelvis känslor och social samvaro. Detta är positivt då teorierna kombinerat, riktade mot den fysiska miljön, ger direkta svar på den fysiska miljöns innebörd samtidigt som resultatet kan synliggöra andra faktorer som skulle kunna påverka svaren på studiens forskningsfrågor.

3.1 AFFORDANCE

Termen *affordance* myntades av James J. Gibson och är en teori som belyser vad miljön har att erbjuda "aktören" i form av både positiva och negativa aspekter (Gibson, 1977). Miljöegenskaper i interaktion med en individs egenskaper erbjuder en handlingsförmåga och skapar *affordance* (Gibson, 1977; Osiurak & Badets, 2016). Ett exempel på en förenklad förklaring av *affordance* är: En stol är en plats att sitta på för en vuxen människa och skapar här *affordance*. Möjligheterna (stolen) som ges till aktören (den vuxna) samt aktörernas egenskaper (den vuxnas storlek och förmåga att sitta) skapar i denna situation

affordance. Stolen skulle däremot inte ge samma *affordance* för exempelvis en bebis som varken kan sitta upp för sig själv eller komma upp på stolen utan hjälp. Enligt Gibson (1986, refererad i Shaw, Kinsella-Shaw & Mace, 2018) så kan aktörens behov eller egenskaper variera men objektets möjlighet till *affordance* finns alltid där. Exempelvis: En soffa är en plats att vila på. Men om en aktör, låt oss säga ett barn som leker pirat, behöver fly från någon/något så blir soffan ett skepp och armstödet plötsligt en avsats att hoppa från. *Affordance* finns där hela tiden i form av att den erbjuder en plats att vila på men aktörens behov har förändrats. *Affordance* är varken subjektivt eller objektivt, den är båda två (Osiurak & Badets, 2016). En kan inte uppnå *affordance* med varken den ena eller den andra enskilt. *Affordance* skapas i samband med aktörens egenskaper (det subjektiva) och med de egenskaper som objektet i miljön erbjuder (det objektiva) (Osiurak & Badets, 2016).

I denna studie kommer *affordance*-begreppet användas för att se i vilken mån objekt, samt de fysiska rummets utformning bidrar till *handlingserbudande* i lärmiljöer. Denna teori har valts eftersom den utgör ett välfungerande redskap i utformningen av observationsschema, under observation och i analys av insamlade data. Fokus utifrån den första forskningsfrågan ligger på eleverna som aktörer, hur miljön (objektet) skapar möjligheter till handling och mening utifrån elevernas (subjektets) perspektiv, något som vuxna inte alltid ser som självklarheter. I observationerna kommer *affordance* hjälpa till att synliggöra elevens interaktion med lärmiljön, hur de olika miljöerna erbjuder *handlingserbudande*, och knyter även an till studiens tredje fråga.

3.2 DEWEY OCH PRAGMATISMEN

Samhället i USA var under andra hälften av 1800-talet präglad av den nya industrialiseringen. Genom en form av idéströmning och folkrörelse började ett nytt sätt att tänka få fäste, *pragmatismen* (Säljö, 2015). Eftersom *pragmatismen* utvecklades inom många olika sektorer i samhället och inte enbart i den vetenskapliga har den stark förankring i övergripande frågor såsom skolans funktion, samhället och demokratins utveckling (Säljö, 2015). Samtidigt berör *pragmatismen* frågor på ett individuellt utvecklingsplan där frågor inom psykologi och pedagogik berörs (Säljö, 2015). Charles Sanders Peirce, William James och John Dewey benämns som tre intellektuella giganter och tillsammans utgör de *pragmatismens* grundare (Säljö, 2015). *Pragmatismens*

utformning och deras tankar har kommit att ha stort inflytande på mycket av den pedagogik som lärs ut i dag (Säljö, 2015).

Pragmatismen som vetenskaplig teori bygger på en filosofisk tanke där kunskapen ska kunna användas för att ha ett värde. Kunskapen anses vara något som är i ständig förändring eftersom vetenskapen alltid kommer att hitta nya svar och ställa nya frågor. Innebörden av denna tanke blir att kunskap ska gå att applicera i vardagliga situationer och stötta personer när de tar beslut, i stället för lära ut att det finns definitiva sanningar som inte kommer till användning (Säljö, 2015). Dewey (2004) tog med denna tanke in i undervisningsrummet och ansåg att undervisning borde bedrivas i samma anda, det finns ingen mening för elever att bara lära sig faktakunskaper för sakens skull. Enligt *pragmatismen* behöver en god fysisk lärmiljö skapa förutsättningar för det som fördjupas nedan. Miljön ska vara stimulerande, skapa nyfikenhet, erbjuda variation och vara möjlig för eleverna att influera och inkludera sitt eget väsen i samt skapa förutsättningar för lärande att ske i ett *socialt samspel* (Säljö, 2015).

I *pragmatismens* anda ska lärandet ta avstamp i elevens värld, lärandet ska bygga på var eleven är i stunden och de intressen eleven har (Dewey, 2004). Detta på ett vis som gör att själva meningen med lärandet till viss del ligger i processen och inte för att nå ett mål flera år framåt. "Education is not a preparation of life, it is life itself" (Dewey, se Säljö, 2015, s. 72) Det Dewey menade med detta var att skolan fokuserar allt för mycket på att förbereda eleverna för ett okänt och avlägset vuxenliv (Säljö, 2015). Skolan borde i stället ta tillvara på den kunskap eleverna redan har och fokusera på att möta eleverna på ett individuellt plan (Dewey, 2004; Säljö, 2015). När undervisning tar avstånd från faktorerna ovan anses utbildningen bli kontraproduktiv och få negativa konsekvenser för den livslånga lusten till lärandet och elevers engagemang gentemot undervisningen (Dewey, 2004).

Ett sätt att förankra lärandet i stunden och elevernas verklighet är att skapa lärande med "cash value". Ett *cash value* uppstår när kunskapen får ett värde för den som besitter den och hen kan använda den i egenintresse för att få ett förbättrat resultat. Lärandet ska vara meningsfullt för eleven (Dewey, 2004). Ett annat sätt att åstadkomma meningsfullt lärande är att skapa *inquiry*, som bygger på ett problembaserat lärande. I *pragmatismen* anses det att människan lär när hen ställs inför problem och måste ta sig igenom dessa genom att applicera kunskaper och testa sig fram. Efteråt kan en se tillbaka med nyvunna insikter samtidigt som en känsla av bedrift uppstår (Säljö, 2015). En aspekt av det problembaserade

lärandet är att människan ses som naturligt nyfiken, problemfascinerad och att detta kan nyttjas för att befästa kunskap.

Något annat *pragmatismen* förespråkar är *aktivitetspedagogik*, som bygger på att lärandet sker när människan interagerar med andra och omvärlden genom olika typer av aktiviteter (Dewey, 2004; Säljö, 2015). Detta är inte unikt för *pragmatismen* men än en viktig del av teorin (Säljö, 2015). Den sociala miljön har en central roll inom *pragmatismen*. Dels anses att utbildningens premisser vara förankrade i demokratin och sociala sammankomster, utbildning ska ske genom och inte för demokrati (Dewey, 1999). Dels anses kunskaper utvecklas när människor tillsammans testar, provar och diskuterar dess duration och betydelse (Dewey, 1999). Elevaktiva undervisningsmetoder förespråkas i relation till *aktivitetspedagogiken*, där lärandet effektiviseras av fler typer av *stimuli* (Dewey, 2004). Om exempelvis eleverna ska lära sig om havet är de till havet de borde åka. Där kan de se, höra, smaka, känna havet och möta de varelser som bor där. Aktiveringen av fler sinnen hjälper minnet komma ihåg kunskapen men miljön sätter även den i en kontext. På ett likartat vis kan *stimuli* och kontexter appliceras i mindre skala i en skolmiljö. Vidare förespråkas varierade arbetssätt och praktiskt utförande (Dewey, 2004).

Pragmatismens begrepp som *inquiry*, *cash value*, och *socialt samspel* hjälper till att belysa i vilken mån miljön i de olika fritidshemmen bidrar till att stimulera lärande, skapa nyfikenhet och att eleverna kan/får använda sin kunskap till det de tycker är meningsfullt samt främja det sociala samspelet. Paralleller från dessa fördjupade begrepp dras till hur fritidshemmets läroplan är utformad i de delar som beskriver hur fritidshemmet ska stimulera nyfikenhet, ge möjligheter till inflytande, bidra till meningsfullhet och den livslånga lusten till lärande samt främja det sociala samspelet (Skolverket, 2019). Begreppen i *pragmatismen* blir redskap som hjälper till att synliggöra elevperspektivet på problemområdet och en förståelse för hur en miljö kan överensstämja med styrdokumentet. Appliceringen av begreppen på den tematiska kodningen, utformningen av observationsschema samt intervjufrågorna kan användas för att ge svar på forskningsfrågorna ett och tre.

4. METOD OCH ANALYS AV EMPIRI

Under *Metodkapitlet* redogörs val av metod, detaljer av datainsamlingsprocessen och i vilken mån data samlats in. Vidare beskrivs de urval och avgränsningar som genomförts i studien. Fritidshemmen ges en miljöbeskrivning. Under *Analys* redogörs det för hur insamlade data har behandlats, vilken typ av analys som genomförts, vad de olika stegen inneburit och hur teorierna har applicerats. Detta följs av en genomgång av hur studien förhåller sig till validitet och reliabilitet samt en *Metoddiskussion*. Därefter följer *Etiska ställningstaganden*.

4.1 VAL AV METOD

4.1.1 KVALITATIV STUDIE

Det har valts att genomföra en kvalitativ studie. Den kvalitativa studien förknippas ofta med ett holistiskt perspektiv (Denscombe, 2018). Det holistiska perspektivet innebär ett synsätt där något betraktas i en kontext och med hänsyn till att en mängd olika faktorer kan påverka den. Något som kännetecknar en kvalitativ studie (Denscombe, 2018) är att den oftast omfattar ett mindre antal händelser eller informanter. Ett mindre undersökningsområde gör att den kvalitativa studien kan baseras på detaljerad och djupgående empiri där forskaren ägnar mycket tid åt att "lära känna" data (Denscombe, 2018). Den empiri som samlas in består ofta av ord eller bilder och bidrar till en nyanserad förståelse för det fenomen som undersöks (Christoffersen & Johannessen, 2015).

Valet att genomföra en kvalitativ studie grundas till viss del på att metoder som används i kvalitativa studier kännetecknas av att vara flexibla. Flexibiliteten tillåter en hög grad av spontanitet och anpassning i interaktionen mellan forskare och deltagare (Christoffersen & Johannessen, 2015). Eftersom denna studie intresserar sig för elevernas perspektiv och deras tankar kring lärandemiljön är möjligheten att vara flexibel och kunna få fördjupade svar en fördel, liksom att i diskussionerna med eleverna kunna följa deras tankar i en högre grad. Den insamlade datan ger möjligheter att spegla detta. En annan faktor som bidragit till valet av en kvalitativ studie är att genomförandet skett under begränsad tid och med begränsade resurser. Eftersom den studie som genomförts baseras på data från en mindre undersökningsgrupp, är data av djupgående och riklig kvalitet en nödvändighet.

4.1.2 KOMBINATION AV KVALITATIVA METODER

I studien kombineras metoderna observation med semistrukturerade gruppintervjuer. Observationer fokuserar främst på vad någon gör utifrån forskarens perspektiv, medan intervjuer fokuserar på deltagarnas egna perspektiv, vad deltagaren själva uttrycker, åsikter om vad medverkande tror, tänker eller känner (Denscombe, 2018). Valet av dessa metoder och deras karaktär korrelerar väl med valet av att genomföra en kvalitativ studie. Anledningen till att kombinera två metoder knyter an till det holistiska perspektivet och datan är tänkt att komplettera varandra. För att få en god förståelse av sambanden i den insamlade datan var det en fördel att först genomföra observationerna. Samtidigt som data samlades in gavs en förkunskap om den lärmiljö som intervjuerna kom att handla om och på så vis kunde intervjuerna fördjupas. Kombinationen av de båda metoderna anses ha varit nödvändig då studien dels syftar till att lyfta elevers agerande, hur lärmiljön bidrar till meningsfullhet för eleverna, dels syftar till att lyfta hur eleverna tänker på sin miljö.

4.1.3 BESKRIVNING AV PILOTSTUDIE

En pilotstudie kan liknas med en typ av förundersökning som forskaren gör för att se om det är möjligt att genomföra den typ av studie hen planerar. Pilotstudien tillåter forskaren att pröva sitt datainsamlingsverktyg och hjälper till att synliggöra yttre faktorer som kan komma att påverka studien. På så vis kan forskaren se om metoden är lämplig (Denscombe, 2018).

Genomförandet av pilotstudien bidrog till att förbereda inför observationerna. Tanken med pilotstudien var att ge bättre förutsättningar under det faktiska genomförandet av observationen. Pilotstudien gav en större förståelse för vad en kunde förvänta sig att se i den fysiska utformningen och skapa viss förståelse för hur elevgrupperna rörde sig i lokalerna. Samtidigt bidrog pilotstudien till ett mer preciserat observationsschema. Det uppmärksammades svårigheter i första utkastet, vilket ledde vidare till de förändringar som kom att göras samt en större förståelse för valda underrubrikerna.

4.1.4 SYSTEMATISK OBSERVATION

Observation som metod bygger på att observatören är närvarande och försöker fånga något som händer i den givna stunden. Inom samhällsvetenskapen ligger ofta fokus på individers handlingar (Denscombe, 2018). I undersökningar där interaktioner med lärmiljöer studeras är den systematiska observationen vanligt förekommande och data blir genom metoden mer

objektiv (Denscombe, 2018). En systematisk observation innebär att den data som samlas in baseras på anteckningar gjorda utifrån ett observationsschema (Denscombe, 2018). Under en systematisk observation försöker forskaren påverka situationen så lite som möjligt för att inte påverkar aktörernas beteende (Denscombe, 2018). Detta kallas att forskaren arbetar som *den icke deltagande observatören* (Eliasson, 2013). Eftersom observationsschemat som används i den systematiska observationen utformats specifikt efter studiens syfte tillåter det att flera observatörer kan få fram data som stämmer överens med varandras (Denscombe, 2018). Detta är en av anledningarna till valet av metod. En annan anledning till valet att utgå från den icke deltagande observatören var målet att påverka elevernas aktiviteter i lärmiljön minimalt och få så objektiva data som möjligt. I början av denna studie frågas det: *Hur påverkar olika lärmiljöer elevers agerande under fria aktiviteter?* Den systematiska observationen är därför en god metod då den lämpar sig till att studera företeelser som elevers agerande med miljön och har ett tydligt fokus som tillåter flera observatörer att kombinera sin data.

Det som studien baserat observationsschemat på är en kombination av begrepp från teorierna *affordance* och *pragmatismen*. Begreppen omformulerades så de skulle stötta studiens syfte och fungera utifrån vald metod. Observationsschemat delades in i två huvudgrupper med mindre kategorier i vardera (bilaga 3).

4.1.5 SEMISTRUKTURERADE GRUPPINTERVJUER

Generellt för forskningsintervjuer är att den data som samlas in under en intervju baseras på de svar informanten förmedlar till forskaren, utifrån de frågor forskaren ställer (Denscombe, 2018). Informanterna ska vara medvetna om att konversationerna är i forskningssyfte och därav skiljer sig från ett vardagligt samtal (Denscombe, 2018). Det som kännetecknar en semistrukturerad intervju är dess flexibilitet. Likt andra intervjuformer utgår samtalet från frågor forskaren förberett, men i den semistrukturerade intervjuformen har forskaren en möjlighet att avvika från frågeformuläret och ändra ordningsföljden på frågorna (Denscombe, 2018). Om det dyker upp svar som kan bidra till en rikare data kan forskaren ställa följdfrågor som leder till att informanten vidareutvecklar och fördjupar det hen säger. Betoningen under intervjun ligger på informantens tolkning och beskrivning av det som intervjuaren tar upp (Denscombe, 2018). Gruppintervjuer kännetecknas av att intervjuaren ställer frågor till ett flertal informanter under samma tillfälle (Denscombe, 2018). Förhoppningen är att gruppens svar ska skapa en fördjupad dialog mellan alla

deltagande (Denscombe, 2018). Att intervjua elever i grupp kan medföra att miljön avdramatiseras och bidra till att eleverna känner en ökad trygghet under intervjutillfället (Christoffersen & Johannessen, 2015). Frågorna till intervjuerna (bilaga 4) baseras på teoretiska begrepp från *affordance* och *pragmatismen* som kopplats samman med fritidshemmets läroplan, och har tagit visst avstamp i de frågor Boström och Augustsson (2016) använt. Det valdes även att inkludera en öppen frågeställning för företeelser som uppmärksammats under observationerna. Intervjuerna spelades in med diktafoner, transkriberades och makuleras sedan.

Semistrukturerade och kvalitativa intervjuer stämmer bra in med den del av frågeställningen där studien velat lyfta elevernas tankar och perspektiv på lärmiljön, hur de beskriver förutsättningar för meningsfullhet i de olika typerna av fritidshem. Det ses som en fördel att intervjuerna haft möjligheten att gå ifrån förberedda frågeställningar utifall att det dyker upp oförutsedda men relevanta tankar, eller om intervjuaren behöver be informanterna vidareutveckla sina svar för att ge en godare förståelse. Eftersom det fanns ett mål att informanterna skulle känna sig trygga och bekväma under intervjun valdes gruppintervjuer och att dela en grupp på sex elever till två mindre. Detta tillkom utifrån en oro att en större grupp skulle innebära att alla elever inte kom till tals, samtidigt som målet kvarstår att behålla förutsättningen att skapa en mer dialoginfluerad intervju.

4.1.6 URVALSPROCESS OCH AVGRÄNSNINGAR

Studien har genomförts utifrån ett kriteriebaserat urval. Ett kriteriebaserat urval innebär att medverkande i studien väljs utifrån att de uppfyller vissa specifika kriterier (Christoffersen & Johannessen, 2015). När vi letade efter fritidshem till denna studie valde vi att ta kontakt med tidigare VFU-platser i första hand (bilaga 1). Det var så vi kom i kontakt med fritidshem I. I andra hand frågades lärare från HKR och våra medkursare efter fritidshem med egna lokaler. Genom en medkursare kom vi i kontakt med fritidshem II (bilaga 1).

Urvalet baserades utifrån den respons som gavs, om de kontaktade var intresserade av att delta i studien. Ett kriterium som utgåtts ifrån var att fritidshemmen som studien genomfördes på skulle ha en viss typ av fysisk miljö, det behövdes representanter från både de som delar skolans lokal och har egna. Från början var tanken att besöka fyra skolor, två med egna lokaler och två som delade lokal med skolverksamheten. Tanken med detta var att få in data från ett flertal olika fritidshem som hade gemensamma nämnare i utformningen vad gäller delade/egna lokaler. Valet blev att genomföra studien på två olika

fritidshem i södra Sverige, ett som delar lokal med skola och ett fritidshem med egna lokaler. Det var nödvändigt för studien att inkludera två olika typer av fritidshem eftersom en väsentlig del av grunden för arbetet kom utifrån Boström och Augustssons (2016) studie, där det framkom stora skillnader i förutsättningar hos de lärare som jobbade i fritidshem med delade/egna lokaler.

Ett kriterium som utgåtts från när elevgrupp valdes var att enbart intervjua elever från årskurs 2. En anledning till detta var att eleverna i denna grupp var fler än de äldre och därför kunde studien hållas inom en specifik åldersgrupp på de båda fritidshemmen. En annan tanke med den valda åldern var att elever i denna årskurs har bättre språkliga förutsättningar än de yngre eleverna. En förhoppning var att eleverna skulle kunna uttrycka sina tankar mer utförligt samt ha en bättre förståelse av frågorna. Dock fanns en medvetenhet om att de språkliga förutsättningarna inte nödvändigtvis behöver vara bättre för vald elevgrupp. Språkutveckling är individuellt (Woolfolk, 2015). Val gjordes till viss del av vilka deltagare som skulle medverka i intervjuerna, detta utifrån elever som deltagit och väckt funderingar och nyfikenhet under observationerna. Förhoppningen var att de utvalda individerna skulle bidra med mer information i förhållande till det som observerats. Dock var det inte alla elever som deltog under observation som närvarade dagen då intervjuerna genomfördes. En annan förutsättning för intervjuerna var att urvalet baserades på frivilligt deltagande och samtycke (bilaga 2). I största mån försöktes det skapas grupper med elever som skulle trivas i varandras sällskap och fungera tillsammans.

Under studiens gång har det genomförts ett flertal avgränsningar. Det har aktivt exkluderats vissa metoder som det tidigare planerats för. Det har uteslutits andra typer av informanter och begränsningar har gjorts angående antalet ställen studien genomförts på. Under observation gjordes avgränsningen att enbart observera under elevernas fria aktiviteter, eftersom eleverna är som mest självstyrande under denna typ av aktivitet. I ett tidigt skede fanns en tanke att intervjua lärarna i fritidshemmen för att få ett bredare holistiskt perspektiv men när det valdes att fokusera på elevernas perspektiv kändes detta inte lika relevant längre, därför uteslöts detta moment. En ursprungsidé var att inkludera bildanalys i metoden, tanken med detta var att låta de medverkande måla bilder av sina fritidshem. En förhoppning med bildanalysen var att kompensera för brister i kommunikationen hos informanterna.

Valet att avstå från bildanalys, insmalnat fokus på den fria aktiviteten och reduceringen av undersökningsgrupp fattades på grund av att mängden data skulle bli övermäktigt att bearbeta. Målet vara att kunna genomföra kvalitativa analyser och i förhållande till studiens tidsbegränsningar var det nödvändigt att vara realistiska med vår kapacitet.

4.2 MILJÖBESKRIVNING

Under *Miljöbeskrivning* återges en förklaring för hur de olika rummen i respektive fritidshem såg ut under studiens besök.

4.2.1 FRITIDSHEM I "HASSELMUSEN"

Hasselmusens fritidshem delar lokaler med skolans förskoleklass. Det består av sex olika rum. Ett större *klassrum* med bord med plats för två elever vi vardera som är placerade traditionellt, mot whiteboardtavlan och projektorn längst fram i lokalen. I anslutning till *klassrummet* finns tre mindre rum, *byggrummet*, *legorummet* och *dockrummet*. I *byggrummet* finns det en öppen yta på golvet och ett bord vid fönstret med några stolar. Vid ena väggen finns en större hylla fylld med backar där det finns klicks, kaplastavar, tågbanda, leksaksbilar, garage och olika djur. *Legorummet* är ett litet rum med en mindre hylla. Där finns backar med olika typer av lego. I en annan back på golvet vid fönstret ligger det barbie-dockor. I *dockrummet* finns det leksaker såsom kassamaskin, ett litet flyttbart kök, dockor, några mindre stolar och ett litet bord. Där finns en klädhängare samt en bokhylla fylld med leksaksmat och köksutrustning. Det finns ett större rum, *köket*, på andra sidan korridoren, med kök och tre större bord med plats för grupper. På hyllorna i *köket* finns spel, pussel, pennor, saxar och elevernas målarböcker. I *köket* finns även ett inglasat rum med en soffa, bokhylla, några böcker och ett bord med två stolar. Eleverna och personalen kallar detta för *glasrummet* eller *vilorummet*. Det finns inslag av färg i fritidshemmet och väggarna är ljusa. I *köket*, ovanför bokhyllorna hänger tavlor som några elever varit med och skapat. I *klassrummet* hänger lite olika projekt som eleverna i förskoleklassen arbetar eller har arbetat med och i fönsterna i de olika rummen står det krukväxter.

4.2.2 FRITIDSHEM II "HUMLAN"

Humlans lokaler är fristående från skolans och ligger i en egen byggnad på skolans område. Miljön på fritidshemmet har inslag av färger och väggarna är ljusa. På väggarna i de olika rummen hänger bilder som elever och personal skapat. I *skapanderummet* fanns två tavlor

med olika pyssel från elever. På fönsterna i de olika rummen finns det fönstermålningar och elevers har skrivit sina namn på dem.

I fritidshemmet finns fem olika rum, ett gemensamt kapprum där toaletterna är. Där finns ett större *samlingsrum* med hyllor med spel, pussel, pennor och papper. Där finns en projektor, whiteboardtavla, ett mindre bord och ett större bord. Det finns ett kök kopplat till *samlingsrummet* som är långsmalt. Bredvid *samlingsrummet* finns ett till lite större rum som kallas för *biljardrummet* av elever och personal. I detta rum finns en soffa, bord, whiteboard, kuddhörna och hyllor med lego i. Soffan står framför whiteboardtavlan mot väggen längst bort i rummet. Under besöket fanns det även ett uppbyggt bord med leksaksmat, och en kassalåda. Det finns även tre mindre rum kopplade till det stora *samlingsrummet*: ett *skapanderum*, ett *datorrum* och ett rum med ett dockhus och skåp för förvaring. I *skapanderummet* finns en stor hylla fylld med diverse skapandematerial. Det står ett bord i mitten av rummet med plats för fyra stolar. I *datorrummet* finns en soffa, ett bord, instrument och en liten kontorshörna med datorer. I *dockrummet* finns en spegel, ett dockhus samt skåp för förvaring med små stoppskyltar på.

4.3 GENOMFÖRANDE

Under detta avsnitt presenteras den praktiska processen av insamlandet av datan och de yttre omständigheter som kan ha påverkat genomförandet. Insamlingen av data skedde under vecka 9 och 10 och pilotstudien genomfördes vecka 6. På de två fritidshem som besöktes intervjuades sex elever på vardera. Det totala antalet elever som intervjuats till studien är tolv. Fritidshemmen har givits de fiktiva namnen "*Hasselmusen*" till Fritidshem I och "*Humlän*" till Fritidshem II. Tre diktafoner, och ett anteckningsblock användes för samtliga intervjuer.

4.3.1 PRESENTATION OCH PILOTSTUDIE

Studiens genomförande startade med ett besök på vardera skolan. På *Hasselmusen* var det tänkt att vi skulle träffa en klass med elever i årskurs 2. Men det blev att vi besökte två klasser eftersom det totala elevantalet på fritidshemmet var mindre än tänkt i den klass som skulle besökas från början. Besöket genomfördes i slutet av elevernas skoldag, information gavs om deltagande och samtyckesblanketter delades ut (bilaga 2) delas ut. Efter presentationen förflyttade vi oss för att gå igenom förskoleklassens lokaler som används av fritidsverksamheten och observationsschemat i förhållande till dessa.

På besöket hos *Humlan* fick vi först en visning av lokalerna, sedan mötte vi en blandad grupp elever i årskurs 2–4 när de kom till fritidshemmet efter skoldagen. I en gemensam samling presenterades studien, information gavs om deltagande och samtyckesblanketter (bilaga 2) delas ut till årskurs 2. Därefter genomfördes pilotstudien, förlagan till det observationsschema som senare kom att användas testades i fritidshemmets lokaler.

4.3.2 GENOMFÖRANDE AV OBSERVATIONER

Observationerna på *Hasselmusen* startade när eleverna kom från sina klassrum till där F: a har sina lokaler. Elevgruppen på denna fritidsavdelning består av F-3, A-spåret. Eleverna gjorde ett val om de skulle vara inne eller ute. En pågående aktivitet under den fria aktiviteten var vävning i förskoleklassens klassrum. Genomförandet av observationerna varade i ca 15–20 min per rum och alla rum inkluderades i observationen förutom korridoren/kapprummet mellan de båda lokalerna. Ett flertal rum observerades två gånger. Rummens storlek och elevantalet i dem påverkade om där genomfördes observationer samtidigt, eller under olika tillfällen.

Observationen på *Humlan* inleddes när samtliga elever i blandade åldrar från årskurs 2–4 kom från skolan. De hade en gemensam samling varpå de fick valet att vara ute, stanna inne för fri aktivitet eller delta i styrd aktivitet inne i *skapanderummet* (den styrda aktiviteten pågick med mindre grupper om 4–5 elever i ca 10–15 min). Efter mellanmål var aktiviteten i *skapanderummet* avslutad vilket möjliggjorde observationer i samtliga rum. Var observation varade i ca 15–25 min per rum. Rummens storlek och elevantalet i dem påverkade om där genomfördes observationer samtidigt, eller under olika tillfällen. Majoriteten av elevgruppen var till en början intresserade av oss som observerade och ställde några frågor om vad vi gjorde när vi antecknade med mera.

4.3.3 GENOMFÖRANDE AV INTERVJUER

Vid första tillfället för intervjuerna på *Hasselmusen* (vecka 9) så höll fritidshemmets personal samtidigt i egna enkätintervjuer. En problematik uppstod då färre föräldrar och elever lämnat in samtyckesblanketter. Endast två elever var intresserade av att delta i intervjun. Utav dessa två elever var en elev något tillbakadragen medan den andra var mer frispråkig. Under vissa tillfällen hjälpte den mer frispråkiga eleven till att förklara vissa frågor och hen stöttade sin kamrat språkligt. Klimatet mellan informanterna var vänligt,

stämningen som helhet under intervjun var mjuk och eleverna var engagerade i att ge utförliga svar.

Eftersom elevantalet var mindre än väntat bokades det in ett nytt tillfälle för intervju vecka 10. Några fler elever som ej varit med under första besöket blev informerade om studien och fick samtyckesblanketter. Responsen på detta ledde till att ytterligare en elev ville delta i en intervju. Eftersom det bara var en elev vid andra intervjutillfället så valde vi att vara en som intervjuade. Eleven upplevdes lite nervös men detta släppte under intervjuns gång. Eleven svarade på frågorna och hjälpte även till då tekniken strulade. Två av de ljudinspelare som användes slutade fungera och intervjun pausades för att leta upp nya batteri. Detta upplevdes avdramatisera stämningen.

På *Humlan* startade intervjuerna direkt efter att alla elever på fritidshemmet haft samling för eftermiddagen. Ett flertal elever hade lämnat samtycke, vilket ledde till ett urval av elevgruppen. En elev ändrade sig och valde att inte delta. Intervjuerna startade med en grupp på tre elever. Två av eleverna upplevdes som mer fokuserade på frågorna, medan den tredje eleven hade svårare att ta till sig innehållet och svävade frekvent iväg med sina svar. Stundvis diskuterade eleverna sinsemellan när de inte var ense men alla svar accepterades. En elev blev under ett tillfälle något frustrerad på en annan under intervjun för att eleven ansåg att hen "tramsade". Eleven hade svårare att sitta still och sprang iväg för att hämta ett pussel vid ett tillfälle. Hen hade möjlighet att avbryta intervjun men önskade att stanna kvar. Stämningen som helhet var varm och tillmötesgående. Eleverna upplevdes som engagerade i intervjun och studien.

Intervjun med grupp 2 skedde några minuter efter den första gruppen, även denna med tre elever. Stämningen i denna grupp var tillmötesgående och nyfiken. Eleverna i denna grupp höll med varandra i större mån än den första gruppen, även om de inte tyckte lika i alla frågor. I början av intervjun var eleverna fascinerade av den tekniska utrustningen. Mot slutet av intervjun började andra elever spela melodifestivalen i rummet utanför vilket ledde till att två elever blev distraherade och sprang till fönstret i dörren för att kolla ut. Eftersom detta var mot intervjuns slut, började vi i samband med avbrottet runda av med de sista frågorna när eleverna kom tillbaka och satte sig.

4.4 ANALYS AV MATERIAL

Insamlad kvalitativ data behöver tolkas och analyseras av forskarna som genomför studien (Christoffersen & Johannessen, 2015). I detta stycke redogörs för valet av analysmetod. Observationerna och intervjuerna i denna studie har analyserats med hjälp av tematisk kodning utifrån ställda forskningsfrågor. I analyserna kommer element från insamlade data att delas upp i förhoppning att identifiera likheter eller skillnader. De valda teorierna, *pragmatismen* och *affordance* kommer att hjälpa oss att försöka förstå, tolka och förklara den insamlade datan. När de verktyg som användes utformades utgicks det från teorierna i relation till studiens forskningsfrågor. I analysen har olika begrepp från de båda teorierna används för att koda och hjälpa till att identifiera olika teman under stadierna i den tematiska kodningen.

Tematiska analyser är en metod som används för att tolka, identifiera mönster och sammanhang i insamlad data. Dessa mönster kan därefter placeras in i större teman (Braun & Clarke, 2006). Den tematiska kodningen hjälper den som analyserar att organisera data och därav också få en god överblick över väsentliga delar i det insamlade materialet. I många fall hjälper den även till att tolka olika aspekter som går att koppla samman med det ämne forskaren rört sig inom (Braun & Clarke, 2006). En av den tematiska analysens största fördelar är dess flexibilitet som möjliggör att den kan användas inom en mängd olika forskningsområden. Dock ska inte flexibiliteten förväxlas med att forskaren kan byta riktning mitt i en analys, det är viktigt att vara konsekvent i hur metoden används (Braun & Clarke, 2006). När den korrekt används har den kapacitet att förse forskaren med ingående och generös data. I regel delas den tematiska analysen in i två kategorier som vardera innehåller ett flertal variationer. Eftersom det finns en stor variation på hur en genomför en tematisk analys och möjligheter för forskaren att röra sig relativt fritt inom ramen av analysen är det viktigt för forskaren att redogöra för hur just hen har gått tillväga under processen (Braun & Clarke, 2006).

I den ena kategorin ingår teoretiska tematiska analyser som utgår från, eller är knutna till ett teoretiskt ställningstagande (Braun & Clarke, 2006). Teorierna används då som underlag och riktlinje när data ska kodas och sammanställas. Eftersom analysen genomförs inom vissa ramar kan detta skapa begränsningar i dess variation och möjlighet för öppnare tolkning. Data tenderar att tappa något av helhetsbilden och lyfter detaljer som är mer precisa för studiens teori och ämne (Braun & Clarke, 2006). Den andra typen är induktiva

tematiska analyser och dessa genomförs nästintill helt oberoende av teori. Detta innebär att data kan granskas och sorteras mer fritt, utan att den som analyserar försöker anpassa de mönster och sammanhang som återfinns i datan till vald teori (Braun & Clarke, 2006). På så vis utgör helheten av denna data grunden för de tema som senare identifieras och de båda är starkt sammankopplade. En fördel med denna metod är att den tillåter den som analyserar att se en helhet och vara öppen för nya upptäckter. En problematik kan uppstå om det framkommer att data som samlats in visar på teman som har en otydlig eller ingen relation till den specifika frågan forskaren vill åt (Braun & Clarke, 2006). Analysen blir inte heller driven av forskarens ämne och teoretiska intresse. Beroende på syftet med kodningen av data bör forskaren välja inriktning. Den *teoretiska* inriktningen lämpar sig bäst när syftet är att få svar på en specifik fråga. Den *Induktiva* lämpar sig bäst när det finns ett mål att få fram en fråga ur data (Braun & Clarke, 2006). Utifrån det faktum att denna studie har ett specifikt syfte och frågeställning har valet gjorts att genomföra en typ av teoretisk tematisk analys. Riktlinjer för den teoretiska tematiska analysens sex faser har följts, *I-Lära känna datan och transkribera den verbala informationen, II- Utveckla inledande koder, III- Leta efter teman, IV- Granska teman, V- Namnge och definiera teman, VI- Producera resultatet*, se Braun & Clarke (2006).

4.5 VALIDITET OCH RELIABILITET

I kvalitativa studier skiljer sig appliceringen av begreppen validitet och reliabilitet något från de studier som är kvantitativa. I kvalitativa studier handlar reliabilitet och validitet om att redogöra för hur studien är genomförd, en genomskinlighet. Kortfattat handlar *Validiteten* i en studie om att den data som tagits fram stämmer överens med studiens syfte, att den är relevant (Christoffersen & Johannessen, 2015; Denscombe, 2018). Studiens *interna validitet* lyfter fram studiens trovärdighet och i den *externa validiteten* lyfts vad studiens resultat är tänkta att tillämpas på (Denscombe, 2018). Validiteten i kvalitativa studier handlar om att redogöra för process och resultat, det är sedan läsaren som avgör studiens generaliserbarhet (Denscombe, 2018). *Reliabilitet* i en studie handlar om forskarens noggrannhet i behandlingen av datan, om mätningarna är korrekt genomförda, om studiens pålitlighet (Christoffersen & Johannessen, 2015). Texten som följer nedan är en redogörelse för hur denna studie förhåller sig till begreppen.

Det som kännetecknar forskningsområdet samhälle är att det är tolkningsbart. Därför behövs det olika metoder och tillvägagångssätt när man forskar om samhällsfenomen,

något som påverkar/kan påverka validiteten är att man själv är en aktör i samhället och kan därför ha inflytande över omgivning och resultat (Christoffersen & Johannessen, 2015). Eftersom denna studie har hamnat under det samhällsvetenskapliga forskningsområdet har det som nämns ovan eftersträvats. Under genomförandet av studien har det eftersträvats att vara så objektiva som möjligt och inte färga studiens data med en förförståelse för fysiska lärmiljöer. Det har gått in med en nyfikenhet för vad resultatet skulle kunna bli och en noggrannhet har vidtagits för att inte söka efter en viss typ av svar.

4.5.1 INTERN VALIDITET

Baserat på erfarenhet från utbildning inom programmet *Grundlärare med inriktning mot arbete i fritidshem* har studien påbörjats med en mindre förförståelse, att olika typer av lärmiljöer har betydelse för elevers vistelse och verksamhetens förutsättningar att nå upp till styrdokumentens mål. Genom att ta del av aktuell forskning inom den fysiska lärmiljöns betydelse har vi byggt på kunskapen inom forskningsfältet och det valda ämnet som preciserar sig mot fysiska aspekter av lärmiljön. Under intervjuerna har en typ av dialogisk validering, klarifiering genomförts. Under intervjun har informanterna i vissa fall blivit ombedda att fördjupa och förtydliga händelser som noterats under observationen, om det upplevdes som att svaren kunde bli svårtolkade senare under analysen.

Under studiens gång har det genomförts ett antal olika typer av *trianguleringar*. Triangulering används för att se ett problem ur ett flertal olika synvinklar och perspektiv (Sohlberg & Sohlberg, 2013; Denscombe, 2018). Korrekt använt ökar triangulering studiens träffsäkerhet (Denscombe, 2018). Studien har använt sig av en kombination av metoder, *metodtriangulering* tillåter att data från olika metoder jämförs. Om data visar på liknande drag ökar dess sannolikhet att vara korrekt (Denscombe, 2018). Exempelvis är det vid analys av empiriska data såsom observation forskarens egna tolkningar som utgör resultatet av den insamlade datan (Christoffersen & Johannessen, 2015). Genom att kunna lyfta det som observerats under intervjun kan eleverna bidra till en mer korrekt tolkning. I studien har ett flertal informanter med koppling till vårt problemområde använts (*källtriangulering*). Att ett flertal individer observerats och deltagit i intervjuer på fritidshem I och fritidshem II har resulterat i mer empirisk data. Ju mer empirisk data som kan jämföras och tolkas, desto starkare blir studiens validitet (Christoffersen & Johannessen, 2015; Denscombe, 2018). Denna studie har genomförts med flera observatörer som observerat samma situationer, utifrån samma fokusområde

(*observatörstriangulering*). Studiens trovärdighet stärks av detta eftersom mer data har samlats in utifrån fler ögon på samma situation, vilket resulterar i att det blir lättare att förhålla sig objektivt till den insamlade datan när den jämförs (Denscombe, 2018). Under analysfasen har två olika teorier tillämpats för att ge ett resultat som varit relevant i förhållande till de forskningsfrågor studien förhållit sig till (*teoritriangulering*). Olika teorier används för att forma och tolka den data som samlas in och *teoritriangulering* är ibland en nödvändighet för att ge relevanta resultat i förhållande till det specifika ämne som undersöks (Denscombe, 2018).

4.5.2 EXTERN VALIDITET

De resultat av studien som kan tillämpas är de som lyfter miljöns inflytande och förutsättningar för verksamheten att nå upp till lärandemålen. Resultaten i studien talar inte för alla fritidshem men kan bidra till att väcka frågan, hur elever på andra fritidshem ser på lärmiljön och hur den påverkar deras agerande. Personer som kan dra nytta av denna studie är de som ansvarar för fritidsverksamhetens lokalers utformning och innehåll eller personer som intresserar sig för att genomföra studier inom liknande ämnesområden. Att vända sig till eleverna för att svara på hur fritidshemsmiljön kan förbättras kan tillämpas både i den dagliga verksamheten och när det planeras för mer storskaliga förändringar. Slutligen kan resultaten från studien bidra till att väcka en politisk diskussion om delade/egna lokaler. Om så är fallet kommer detta behöva stöttas av mer forskning inom området.

4.5.3 RELIABILITET

Den tekniska utrustningen som använts lånades av *Högskolan Kristianstad* och testades innan för att säkerställa en god kvalitet. Utifrån vår utbildningsbakgrund har det funnits viss beprövad erfarenhet av valda metoder och pilotstudien har bidragit till viss förståelse för vårt agerande i den specifika miljön. Vi som genomfört studien har i största möjliga mån försökt sätta oss in i våra valda metoder, vad som krävts av oss och metodernas för/nackdelar innan genomförandet av insamling av data. Objektivitet och att inte vara ledande i de frågor som ställts till informanterna har eftersträvat. Under insamlingen av data har vi ansträngt oss för att inte jämföra de båda fritidshemmen utan utgå från våra planerade frågeformulär och observationsschema. Resultatet av observationerna har givits ett mindre inflytande över intervjuerna.

4.6 METODDISKUSSION

En problematik som kan uppstå under observationer är om de observerande utgår från olika fokusområden och inte från samma intressen. Detta kan resultera i att allt för olik data samlas in. Vilket i sin tur kan resultera i att tillförlitligheten blir lägre (Christoffersen & Johannessen, 2015). Under observationerna har en medvetenhet om detta funnits och bidragit till ett tydligt gemensamt fokusområde utifrån ett välarbetat och diskuterat observationsschema. Under observationerna var vissa elever till en början nyfikna och ville se vad som antecknades. Detta bidrog till en roll som gick något från *den icke deltagande observatören*. När eleverna stillat sin nyfikenhet återgick de till att visa lite till inget intresse för observationen. Dock kan närvaron ha påverkat deras agerande.

Målet under intervjutillfällena var att påverka deltagarna så lite som möjligt och samtidigt ställa relevanta frågor som ledde arbetet vidare. Det som behövde tas i aktning i detta skede är att ju mindre strukturerad en intervju är desto mer krav ställer det på den som intervjuar (Eliasson, 2013). Eftersom genomförandet av intervjuerna skedde i fyra mindre grupper och under begränsat med tid för analys ställdes höga krav under genomförandet på att intervjuerna baserades på väl formulerade frågor. Något som kan påverka resultatet i denna form av intervjuer som genomförts, är att informanterna inte känner sig trygga med de som intervjuar och därför inte delar med sig av upplevelser och tankar. En annan aspekt som kan påverka resultatet vid gruppintervjuer är att det kan finnas elever som är dominanta, tar över samtalen och styr de andra informanterna (Christoffersen & Johannessen, 2015). Under insamlandet av data på de olika fritidshemmen uppkom det en problematik i form av att det inte blev lika många deltagare vid intervjutillfällena som det planerats för. Under besöket på ett av fritidshemmet så var intresset mindre och istället för sex informanter så blev det tre. Detta kan ha påverkat resultatet då färre röster lyfts kring ett av fritidshemmets lärmiljö, dock kan det ha vägts upp till viss del genom att datan från observationerna på de båda fritidshemmen var likvärdiga i mängd.

Miljön varierar stort i olika fritidshem utifrån faktorer som ej relaterar till huruvida verksamhetens fysiska miljö delas med skolan eller ej, exempelvis påverkas lärmiljön även av ramfaktorer som läge, budget, lärarna och elev-maxkapacitet. På grund av detta är det svårt att dra en slutsats om huruvida fritidshem med delade kontra egna lokaler visar på olika typer av förutsättningar och dessa ramfaktorer kan även ha påverkat denna studies resultat. Då studien endast baserats på två fritidshem kan detta inte ge underlag för att

antyd att resultatet gäller alla, eller ens en majoritet av fritidshemmen med delade/egna lokaler. Sådant antagande är inte heller studiens avsikt.

4.7 ETISKA STÄLLNINGSTAGANDEN

Studien har utgått från fyra forskningsetiska huvudprinciper (Denscombe, 2018) dessa är förankrade i Vetenskapsrådets rekommendationer och lagar för *God forskningssed* (Vetenskapsrådet, 2017) samt *Mänskliga rättigheter, konventionen om barnets rättigheter* (Regeringen, 2006). Nedan beskrivs hur studien förhållit sig till detta i praktiken.

I- Skyddar deltagarens intressen: Deltagare skyddas enligt sekretess (Personuppgiftslag, 1998:204; Lag, 2018:218). Fritidshemmen har givits fiktiva namn och den information som framkommer om fritidshemmen är att de ligger i södra Sverige. I studien benämns deltagarna med kodnamn som ej har med deras identitet att göra. Den data som samlats in har ej delgivits någon utanför arbetet. Materialet har transkriberats snarast möjligt och sedan har ljudinspelningarna raderats. Under processens gång har all data varit samlad på ett och samma ställe och datan har varit lösenordskyddad. All insamlad data har makulerats när examensarbetet blivit godkänt.

II- Garanterar att deltagandet är frivilligt och baseras på informerat samtycke: För att nå upp till detta har noggrannhet vidtagits så att elever och vårdnadshavare varit införstådda i att allt deltagande var frivilligt och att deltagande har haft rätt att avbryta när som. Denna information har gått ut till alla elever och vårdnadshavare i den årskurs som berörts på de fritidshem som besökts. Inför observationer och intervjuer genomfördes besök på fritidshemmen för att presentera oss, vad studien handlar om och skulle innebära för den som deltog. I samband med besöket lämnades en skriftlig samtyckesblankett ut (bilaga 2).

III- Undviker falska förespeglningar och bedrivs med vetenskapliga integritet:

Det har funnits en transparens inför alla inblandade med studiens avsikt och förväntningar på de som väljer att delta. Vi har varit tydliga gentemot eleverna med att intervjuerna intresserat sig för deras tankar och därför har det inte funnits saker som kunnat vara rätt eller fel under samtalen. Studien har inte varit ute efter att bedöma enskilda individers förmåga eller det jobb som lärare i fritidshemmet bedriver. Den insamlade datan har enbart använts till studien och kan inte användas för att påverka beslut eller åtgärder som skulle kunna drabba de medverkande. Information om att vårdnadshavare och forskningsperson

har rätt att följa upp vår studie har delgivits. För att göra detta möjligt inkluderades kontaktuppgifter i samtyckesblanketten. All information som delgivits har varit neutral, förfrågan om medverkan har skett utan påtryckning eller vädjan. Personal som varit inblandade under studiens gång har fått samtlig information för att vara införstådda i arbetet, elevernas rättigheter och för att kunna hänvisa vidare till oss. Vi som genomfört studien har inte jäv på de fritidshem som besökts.

IV- Följer den nationella lagstiftningen: Studien följer lag om personuppgiftshantering (Personuppgiftslag, 1998:204; Lag, 2018:218). Deltagarnas integritet, rätt att följa upp arbetet samt avsluta efter eget bevåg har tagits i aktning. Under genomförandet har de mänskliga rättigheterna (Regeringen, 2006) följts. Vissa moment har bedrivits utifrån handledarens samtycke men huvudsakligen är det vi som genomfört studien de som är och har varit huvudansvariga för dess genomförande.

5. RESULTAT OCH ANALYS

Resultatet utgörs av insamlad data och presenteras under olika teman som framkommit under den tematiska kodningen. Det har främst uppkommit likartade teman ur data från de båda fritidshemmen, men mängden material i de olika temana varierar. Det har även framkommit ett par teman som varit specifika för de olika fritidshemmen. Detta följs av två separata analyser och *Resultatdiskussion*.

Resultaten från respektive fritidshem har sammanfattats separat. Nedan följer först resultatet från *Hasselmusen* och sedan resultatet från *Humlan*. Det som observerades redogörs sammanfattat under rubriken *Resultat från observation på...* Under rubriken *Resultat av intervjuer på...* återges sammanfattningar av den information eleverna delgivit under intervjuerna. Eleverna har givits kodnamn (Exempelvis: AG1F2 som bygger på en förkortning av Elev-A /Grupp-G1 /Fritidshem F2). Namn på pedagoger har ändrats.

5.1 RESULTAT FRÅN OBSERVATION PÅ HASSELMUSEN

5.1.1 AKTIVITET OCH RÖRELSE I DE OLIKA RUMMEN

(*Hasselmusens fritids är det som är sammankopplat med förskoleklassens lokaler*). Under observationerna noterades elevernas rörelse genom de olika rummen, vilka typer av aktiviteter som genomfördes och vilka elever som valde att vara i de olika rummen. Samlingen av detta resultat redogörs i detta stycke.

I *klassrummet* satt alla elever två och två eller enskilt vid bänkarna medan de vävde på vävstolarna. De satt främst vid samma plats men vissa elever rörde sig runt och tittade på de andras skapelser. Ljudvolymen var låg.

I *dockrummet* var det mest fartfyllda aktiviteter, elever möblerade om och lekte affär/restaurang med redskap från backar i hyllorna. Eleverna klättrade stundvis på en klädhängare och vid andra tillfällen användes den som en säng. Det var mycket rörelse i detta rum och högljutt. Det dansades, hoppades och ålades runt på golvet.

I *byggrummet* placerade sig några av eleverna på golvet, och några runt bordet. De byggde djurpark och tågbanor, några var även där inne och hoppade runt. I *legorummet* satt under eftermiddagen två elever och byggde upp en legovärld. Samma två elever var i *legorummet* under hela observationen, medan eleverna i de andra rummen växlade. Majoriteten av eleverna på f-klassens sida, som stannade där längst var elever i årskurs F-1 och majoriteten

av eleverna på andra sidan, som stannade där längst, var årskurs 2. I *köket* skedde aktiviteter som rita och spela spel. Eleverna satt tillsammans runt borden, ofta med en pedagog som deltog i spelet. I de mindre rummen lekte eleverna fantasilekar, och i *klassrummet* vävde några. Ett rum med soffa som kallades vilorum användes som ett extra lekrum.

5.1.2 AKTIVERING OCH MATERIALTILLGÅNG

Nedan presenteras det resultat som visat på materialutbudets tillgänglighet och hur distribueringen skedde.

Vid de gjorda observationerna observerades det hur eleverna försedde sig med material i en viss mån. När det kom till materialet i de mindre rummen plockade de fritt fram vad de var intresserade av (klicks, kaplastavar, leksaksdjur och tågbanor från olika backar i de olika hyllorna) medan eleverna frågade efter mer material i de större rummen (spel och pysselmaterial). Eleverna sökte sig ofta till pedagogerna och de andra vuxna. Främst skedde detta när elever kom in i *köket*. Där sökte de frekvent kontakt med de vuxna för att bli aktiverade.

5.2 RESULTAT AV INTERVJUER PÅ HASSELMUSEN

5.2.1 LÄRMILJÖNS VÄRDE FÖR ELEVEN

Vid intervjun uppkom det olika typer av beskrivningar av elevernas känslor gentemot verksamheten. Denna typ av resultat har samlats under denna rubrik.

Eleverna beskrev att de upplevde fritidshemmet som en rolig plats och att de i årskurs 2 och årskurs 1 helst är i *köket* för där finns det bästa utbudet av pyssel och spel artefakter.

GG1F1 - "Alternativt så spelar jag med någon, eller ritar, annars sitter jag med en kub."

Eleverna nämnde under intervjuerna att de vill ha eget ansvar. De beskrev att de har det men längtar till klubben (fritidshemsavdelningen där årskurs 3–6 är), för att där erbjuds ett större ansvar. Eleverna uttryckte att de får göra nästan vad de vill i klubben.

Eleverna förklarade att de oftast vill stanna kvar och inte följa med sina föräldrar hem när dagen är slut. Fritidshemmet är enligt samtliga elever bra som det är, men en önskan om en tv och ett tv-spel lyftes. På ett fritidshem bör det enligt en av eleverna finnas många leksaker och många spel. Eleverna uttryckte att de är nöjda med tillvaron på fritidshemmet.

5.2.2 SPARANDE AV PROJEKT

Under denna rubrik återfinns ett samlat resultat kring elevernas vetskap om vad de gjorde med pågående projekt, och vad de beskrev att de gjorde när de var klara.

Eleverna beskrev att där finns brickor och hyllor som eleverna lägger pågående projekt på samt hur skapelser som ligger på brickorna får ligga kvar tills de är klara, sen måste en ta hem det. Eleverna förklarade att byggena som ligger på hyllorna får ligga en vecka, sen bryts de ner och läggs tillbaka i sina lådor av fritidshemslärare. En av eleverna gav senare tips under intervjuerna för en bra miljö på fritids. Hen beskrev hur där ska finnas många leksaker och tavlor som eleverna själva varit med och skapat.

GG1F1 - "Jag skulle ge tips att man kan göra tavlor som de gjort här (pekar på tre tavlor på väggarna som barnen i fritidshemmet har gjort)."

5.2.3 GEMENSKAP

En del av resultatet från eleverna belyser det sociala samspelet mellan eleverna i de olika årskurserna, kamratrelationer och begränsningar kring antal. Dessa delar återfinns i detta stycke.

Samtliga elever nämnde under intervjuerna att olika årskurser ofta var i olika rum, att eleverna till viss del delade på sig. Eleverna i årskurs 2 upplevde att deras årskurs och årskurs 1 spenderade mest tid i *köket* samtidigt som eleverna i förskoleklassen spenderade större delen av sin tid på andra sidan korridoren i den lokal de under dagen har som sitt klassrum, eller i de tre rum så låg kopplade till *klassrummet*.

GG1F1 - "Asså f-barnen brukar ju mest vara på den sidan (pekar över mot andra sidan hallen)."

GG1F1 - "Asså alla tvåor är typ här borta."

Det förklarades att eleverna ofta planerade under skoldagen med en kompis om vad de senare skulle leka under eftermiddagen. Eleverna berättade att vissa rum i verksamheten har ett maxantal på hur många som får vistas där inne och är det så att där är fullt får en hitta på något annat och sen komma tillbaka vid ett senare tillfälle och kolla om där finns plats.

5.2.4 LÄRARNAS ANSVAR I FRITIDSHEMMET

Eleverna på *Hasselmusen* lyfte frekvent lärarnas (och annan personals) roll i fritidshemmet under intervjun. Vilket ansvar lärarna har, vad de gör under fria aktiviteter och regler de upprätthåller. Det resultat som kopplas till detta tema har samlats nedan.

På *Hasselmusen* berättade eleverna att det är de vuxna, alltså lärarna i fritidshemmet som har ansvar och bestämmer över miljön. Eleverna berättade och förklarade att lärarna stundvis förser dem med material och att vissa skåp och förråd kräver att eleverna först kontaktar en av de vuxna, innan de får tillgång till det som finns där. Det som inte finns på hyllorna och som eleverna själva inte kan förse sig med går att få tillgång till om en frågar en av lärarna. Det är olika pysselsaker, leksaker som my little pony, whiteboardtavla, rubiks kub och spel.

IG2F1 - "Till en fröken, om jag behöver något speciellt från våra skåp. Annars plockar jag fram det själv."

GG1F1 - "Man kan plocka fram papper penna och klippa och så. Men inte limpistol eller så, det är mest vid pysselaktiviteter vi behöver fråga."

Eleverna berättade att vissa aktiviteter är mer vuxenstyrda även under fria aktiviteter. Under intervjun uppstod det samtal om dans, då delgav eleverna hur det är en av lärarna i fritidshemmet som är den som förser eleverna med möjlighet till att kunna dansa.

GG1F1 "Nej, ibland har vi bestämda dagar, just dance dagar så går vi in i klassrummet och så startar de just dance och så dansar vi."

Flertalet elever uttryckte att det är under vissa dagar möjligheten finns.

5.2.5 VARIATION

Under detta tema har de resultat som berör variation av aktiviteter samlats. Under intervjuerna lyfte eleverna exempel på vad de kan göra, olika typer av aktiviteter och i vilka rum en gör aktiviteterna.

IG2F1 - "Vi har ett byggrum, där man bygger. Där finns ju clicks, kaplastavar och den här lilla banan."

IG2F1 - "Man kan bygga ett litet torg, eller göra en linje man inte får gå över. Där man får vara eller inte vara och så."

Eleverna beskrev hur där finns *byggrum*, *legorum*, *lignarummet* och *dockrummet*. Eleverna förklarade att det finns möjlighet till lek, spelande, byggande, skapande och vila. Eleverna beskrev hur stora *köket* är de rum där en kan spela spel och rita/pyssla och om en vill kan en förflytta spel och leksaker till andra rum. Eleverna förklarade också längre fram i intervjun att vissa rum kan möbleras om eller förändras till viss del.

GGIF1 - "Man kan också flytta stolar in i andra rum. I dockrummet får man flytta på grejerna, borden och lite så."

Eleverna uttryckte att det var okej så länge en ställer tillbaka sakerna och städar efter sig.

5.3 RESULTAT AV OBSERVATIONER PÅ HUMLAN

5.3.1 AKTIVITETER OCH RÖRELSE I DE OLIKA RUMMEN

(*Humlan är det fritidshem som har egna lokaler*). Under observationerna framkommer en stor skillnad i elevernas aktiviteter och rörelser i de olika rummen. Typ av aktivitet och rörelse i de olika rummen har samlats under denna rubrik.

I *skapanderummet* stod elever från olika årskurser samlade vid ett bord och pratade samt hjälpte varandra under skapandets gång. De pratade hemlisar, rörde sig runt bordet och samspelade i aktiviteten. I *datorrummet* låg en elev i soffan men efter en stund övergick denna aktivitet till att två elever stod på huvudet i soffan och övade på gymnastiska konster. Vid ett senare tillfälle satt en elev i samma *datorrum* och hade högläsning för en annan ur en bok hen höll på att göra. *Samlingsrummet* är det rum som alla dörrar och rum är kopplade till, här körde elever stundvis med kontorsstolar, kastade kort, och ålade på mattan. De främsta aktiviteterna var att eleverna satt med ipad, ritade eller skrev kluringar på whiteboardtavlan. I *samlingsrummet* var aktiviteterna främst centrerade runt borden och eleverna gick ofta från ett bord till ett annat för att se vad de andra gjorde. Det hände att elever sprang igenom detta rum för att ta sig in till andra rum.

Vid observationen var det mest rörelse i *biljardrummet*. Eleverna stannade ofta kortare stunder i rummet, sprang ut ett tag och kom in igen. Det var högst ljudvolym i detta rum och vanligen ett flertal elever där samtidigt. Det var även mest variation av aktiviteter i detta rum. Vid ett bord i mitten av rummet lekte eleverna restaurang och rån. Lego byggdes med, whiteboardtavlan ritades på. Soffan i rummet använde eleverna till att stå i när de

målade på tavlan och under ett tillfälle drog eleverna fram soffan och gömde sig bakom den. I rummet fanns kuddar, filtar som en elev la/gömde sig i ett tag när rummet var tomt. Under en period lekte eleverna en jaga-lek i form av tjuv och polis med ett egenbyggt fängelse av kuddarna.

5.3.2 MATERIALTILLGÅNG

Under observationerna observerades det hur eleverna som var i de olika rummen försedde sig själva med det mesta materialet från hyllorna (med undantag för saker de inte nådde trots hjälp av stol). Det material de frågade om var det som fanns i en viss typ av skåp med en liten laminerad stoppskylt på.

5.3.3 STÄNGNING AV DÖRRAR

Något som uppmärksammades under observationen på detta fritidshem var att eleverna stängde dörrarna till alla rum de befann sig i. De enda rum som inte gick att stänga in sig i var *samlingsrummet* och *dockrummet* som hade en skylt med "stäng ej dörren". Det observerades att *dockrummet* inte var ett rum eleverna rörde sig i under tiden observationen gjordes. Elever bytte rum och grupper och verkade inte reflektera över vem som var i rummen, alla fick komma in.

5.4 RESULTAT AV INTERVJUER PÅ HUMLAN

5.4.1 LÄRMILJÖNS VÄRDE FÖR ELEVEN

Under intervjuerna framkom elevernas känslor gentemot fritidshemmet och deras känslomässiga värderingar av miljöerna, vad som är mest meningsfullt för dem. En samling av denna typ av data redogörs under denna rubrik. Eleverna från *Humlan* berättade hur de ser fritidshemmet som en plats där de kan få en pausa från hemmet och skolan. Informanterna beskrev hur *Humlan* skapar ett uppskattat avbrott från annat.

EG2F2- "Det känns alltid bra, det är lugnast om man är här först. Jag har varit här först några gånger, så det är rätt skönt att känna.. asså att man vet hur det känns och så det är riktigt skönt."

CG1F2- "Ja, jag känner att äntligen resten av dagen är typ paus, vi har nästan, vi har ju arbetat hela skoldagen och liksom äntligen, paus resten av dagen, men jag gillar inte när jag kommer hem för då måste jag ehh.. för då måste jag arbeta igen umm.., varje dag."

Eleverna lyfte att de ser fritidshemmet som en typ av trygg tillflyktsort under skoltiden... De beskrev hur de har använt fritidshemmets lokaler för att komma bort från utanförskap under raster på skoltid och önskar att de kan göra det i större utsträckning.

Elevgrupperna berättade att de uppskattar hur de har många valmöjligheter under fri aktivitet. Elevernas intresse för vad de helst vill göra varierar stort, allt från att spela spel, sjunga, spela instrument, till att skapa med lego, pyssel eller lera. Återkommande för alla eleverna är att fritidshemsmiljön är behaglig och rolig att vistas i. När eleverna samtalande om vad de tycker är viktigast för dem att de kan göra, framkom det hur några elever helst deltar i fartfyllda aktiviteter medan andra vill ta det lite lugnare och arbeta med egna pågående projekt eller spela spel.

DG2F2- "Jo, em.. ja brukar leka nörfkrig! det älskar jag."

BG1F2- "Man kan göra såna här, det är jättekul (går upp och pekar på pyssel på en hylla), jätteroligt!"

En annan elev under intervjun på *Humlans* fritids ställde sig upp och visade ett pyssel som hen själv hade skapat, som numera hänger på väggen i *skapanderummet*. I samband med detta förklarade eleverna att när en skapat något så har en valmöjlighet att ta med det hem eller hänga upp det på fritidshemmet. Det är dock vanligast att en tar hem sina saker. De mest populära rummen varierar mellan olika grupper. Några informanter som intervjuades betonade hur *biljardrummet* är den miljö de mest värdesätter, medan några andra värdesätter att där finns många olika rum att välja mellan.

CG1F2- "Aa, jag tycker det är bra å så för typ det bästa är, med Humlan det är typ att det finns många rum."

Samtliga elever lyfte hur de upplever att det är viktigt att kunna stänga in sig för att själva reglera ljudnivåerna i rummen.

CG1F2- "Vi gillar inte när det är öppet för de är massa ljud."

EG2F2- "Det är skönt och ha liksom lite såhär stängt, går man in i ett rum då vill man ju ha stängt om sig."

5.4.2 STIMULANS AV MILJÖ

I viss mån framkom hur eleverna tänker kring hur artefakter och färg i de olika rummen kan inspirera och stimulera till aktiviteter. Ett praktiskt exempel uppstod även under en intervju. Denna typ av resultat har samlats nedan.

En elev beskrev hur det går att se alla olika spel i hyllan i *samlingsrummet* och förklarade att det kan ses som en fördel men också leda till viss beslutsångest. En annan elev beskrev hur föremålen i *skaparummet* väcker nyfikenhet.

BG1F2- "Jag har undrat hela tiden (lo lämnar bordet och går fram till pyssel hyllan och tittar på saker på väggen) vem har gjort dom här? Och ja har bara vem har gjort den här? Och vem har skapat sådana här?"

Senare tittade eleven runt i rummet och förklarade hur hen blev sugen på att rita. Några av eleverna delgav en historia om hur en elev på fritidshemmet hittade ett tyg bland pysselsakerna som senare ledde vidare i en typ av utklädningsaktivitet. De förklarade även hur de kan fortsätta på sparade och pågående projekt som de förvarat i antingen sina lådor eller på specifika hyllor. En elev gav tips på hur teman och färg kan inspirera och några av eleverna tyckte det skulle behövas mer färg i lokalerna.

5.4.3 GEMENSKAP

En del av den data som insamlades har resulterat i ett tema som handlar om det sociala samspelet, vilka elever som går på fritids, hur grupper kan påverkas och tankar kring ensamhet.

Eleverna i fritidshemmet *Humlan* berättade att där är elever från åldersgrupperna årskurs 2 till årskurs 4 från B-spåret, och att det finns begränsningar i vissa av rummen såsom maxantal av elever.

AG1F2- "å sen i biljardrummet, sen i dom andra rummen där får man va hur många som helst, nej förresten det bredvid där är det max tre."

En elev berättade att en känner sig sedd på fritidshemmet, att en får uppmärksamhet när en är där, fast att där finns många elever. En elev berättade att hen uppskattar att vara ensam stundvis. Det finns rum som kan göras tillgängliga för avskildhet, om elever känner behov av det. Samtidigt påpekade andra elever under intervjuerna att de vill ha kompisar runt

omkring sig. En avsaknad av kompisar anser de påverkar deras vistelse på fritidshemmet negativt.

CG1F2- "När alla typ är hemma så är man den enda som är kvar av tjejerna typ, så är det tråkigt, vad ska man göra utan de andra."

5.4.4 LÄRARNAS INFLYTANDE I FRITIDSHEMMET

Under intervjuerna framkom elevernas syn på den roll som lärarna i deras fritidshem har. Dessa tankar har samlats under detta tema.

Eleverna berättade om fritidshemmets miljö och lokalernas utformning. Eleverna upplever att det är lärarna som bestämmer över verksamhetens miljö. Det framkom att den tillgänglighet och de begränsningar som finns är i form av så kallade stopp-skåp. För att eleverna ska få tillgång till materialet i de skåpen, behöver de först fråga personalen. Eleverna delgav att det till stor del kan förse sig själva med material såsom pysselgrejer, ipads och spel.

AG1F2- "Liksom så får man ta det själv om man liksom.. ah frågar först."

Eleverna förklarade hur de kan komma med önskemål och sedan stöttar lärarna i fritidshemmet dem att genomföra praktiska förändringar.

BG1F2- "En gång när Malin frågade oss om en affär där, det skulle va en liten affär och då, då frågade hon om vi kunde hjälpa till att ställa fram det, och ja! Det fick det ville vi, vi gjorde allt vi gjorde barnmeny vi gjorde vuxenmeny, tonårsmeny det var jätteroligt."

5.4.5 VARIATION

En del av resultatet belyser hur eleverna ser på möjligheter till aktiviteter, vad de kan göra i de olika rummen och hur de kan förändra miljön för att passa till önskade aktiviteter.

Eleverna belyste hur fritidshemmet innehåller en variation av rum och beskrev att det finns ett rum med instrument och datorer, ett med pysselsaker, ett med lego, leksaker och kuddar, ett kök, ett med spel och en myshörna. Ett rum var till för hemlisar med dockskåp i. När eleverna beskrev vilka aktiviteter som en gör i rummen framkommer det att de ofta väljer rum utifrån tänkt aktivitet. Exempelvis om en vill ha det lugnt, finns alternativ för att vara ifred. En elev nämnde att hen tycker bäst om att vara i *samlingsrummet* för att det finns mest utbud av saker där

EG2F2- ”Å för då har jag paddan eller typ pysslar eller håller med nån slags lera som heter heikie, man kan forma vad som helst så torkar det över tre dagar, till att jag och en har tittat på paddan på instruktion figurer.”

Båda elevgrupperna förklarade att även om vissa rum har vissa saker så är det vanligt att de flyttar på artefakter till andra rum. De beskrev hur det är tillåtet att möblera om soffor och byråer och bygga kojor för en viss typ av lek så länge en ställer tillbaka det sen. *Biljardrummet* var det rum som några elever under intervjuerna hänvisade till regelbundet. Det är enligt dem själva det rum de använder mest för att de gillar fartfyllda lekar. Några av de andra eleverna beskrev att de använder alla rum lika mycket.

AG1F2- ”Asso, ja menar liksom att va heter det va man nu.. att eh.. ibland så kanske man kan va i detta rum å prata hemligheter egentligen när man oftast är det rummet och gör det till exempel, eller om man är i biljardrummet och leker mamma pappa barn är det meningen, då kan man leka här istället för att man har olika miljöer..... men det är inte som att det är ett särskilt rum som, asså som man är i varenda dag.”

5.5 ANALYS AV RESULTAT

5.5.1 ANALYS HASSELMUSEN

En intressant del av resultatet tyder på att eleverna väljer rum utifrån en typ av tillhörighet. Det finns faktorer som styr elevernas *sociala samspel*. På ena sidan (i *köket*, bland spelen) befinner sig främst de äldre eleverna i årskurs 1–2, medan förskoleklassen befinner sig på den sida av *Hasselmusen* som delar rum med förskoleklassens klassrum. Eleverna anser att detta främst beror på vad eleverna är intresserade av att göra, men även att en vill vara där sina medkursare är. Eleverna i årskurs 1–2 finner störst *cash value*¹ i *köket*, det är där de upplever att det är mest meningsfullt att vara. Förskoleklassen å andra sidan verkar få ut mest av att vara i *klassrummet* och dess tillhörande rum. Resultatet tyder även på att lärarna står för en stor del av aktiveringen eftersom lärarna förser eleverna både med material som eleverna kan ta själva och de material som finns i ett förråd. Eleverna på *Hasselmusen* söker sig på ett naturligt sätt till de lärare och vuxna som är i verksamheten för att bli aktiverade, med undantag för de mindre rummen (*bygg*, *lego* och *dockrummet*). Båda parter bjuder in till gemenskapen i verksamheten och bidrar till det *sociala samspelet*.

¹. Det knyter an till individens känslomässiga inställning till något, en meningsfullhet (Säljö, 2015).

Eleverna i *Hasselmusen* har i sitt fritidshem *handlingserbudande*² i form av att de kan använda olika rum beroende på aktivitet. Eleverna väljer rum beroende på aktivitet och håller sig ofta i valt rum under aktivitetens gång. De kan i *dockrummet* möblera om och förändra i miljön så den ger ett *handlingserbudande* i den stundande aktiviteten. Möblerna i detta rum består av leksaksmöbler och en hylla, i övriga rum förflyttas mer lösa objekt som backar och stolar. I exempelvis köket finns spel och pyssel som eleverna har möjlighet att välja bland. De har också valmöjligheten att kunna förflytta sig till andra rum med valt spel, där av blir *handlingserbudandet* inte knutet till ett specifikt rum när det gäller spelen. Så valmöjlighet till variation i miljön finn. Dock stannar ofta eleverna i det rum där artefakterna förvaras. Eleverna har i de olika rummen olika artefakter som de nyttjar och aktiviteten ligger till viss del som grund för hur eleverna väljer rum. Eleverna finner ett värde med sin vistelse i fritidshemmet samtidigt som det framkommer en önskan om att få mer ansvar. Eleverna har olika intressen och ser ett *cash value* i den variation av artefakter som finns i verksamheten. Vissa elever gillar mer att rita och pyssla medan andra hellre leker fantasilekar. Utifrån det samlade resultatet av intervjuerna och observationerna så värdesätter eleverna i årskurs 2 det egna ansvaret, de värdesätter att de kan plocka fram artefakter och de aktiviteter de kan styra själva.

Utifrån ovanstående analys så upplever eleverna att miljön är tillfredsställande eftersom de känner en glädje, *cash value*, inför vistelsen på fritidshemmet. Utifrån fritidshemmets styrdokument så ska miljön bidra till en stimulerande lärmiljö som väcker nyfikenhet, bidrar till en meningsfull fritid, tillgodoser elevernas behov och har utrymme för elevinflytande. Miljön i fritidshemmet är stimulerande och kan bidra till *inquiry*³ i den mån att eleverna ser lekmöjligheter och har tillgång till en variation av rum. Få elever vilar i verksamheten, eleverna uppger inte att de har ett behov av att vila och det rum som är avsett som en plats för lugn och ro används mer som ett extra aktivitetsrum. De mer utstående faktorerna är hur eleverna vänder sig till lärarna för aktivering och hur eleverna inte ger uttryck för några brister. Samtidigt framkommer det en segregation mellan åldersgrupperna.

5.5.2 ANALYS HUMLAN

² Ett *handlingserbudande* representerar en individs aktiviteter och handlingar (Eriksson Bergström, 2013).

³ *Inquiry* och det problembaserade lärandet bygger på att väcka frågor, skapa nyfikenhet och stimulera till upptäckter (Säljö, 2015).

Vad eleverna i fritidshemmet helst vill göra varierar. Vissa elever föredrar fartfyllda aktiviteter och andra mer lugna. Miljön och de olika rummen på *Humlan* skapar möjligheter för varje individ att ha en meningsfull vistelse. Olika elever har olika favoriter, men många använder alla rum under något tillfälle. Eleverna finner ett värde i fritidshemmets miljö, de ser fritidshemmet som en fysisk tillflyktsort från både skola och hem. Där kan de vila och få ägna sin tid och kunskap till sina egna intressen, vilket är ett *cash value*. Ett *cash value* för vissa av eleverna är att de kan påverka den fysiska miljön i form av att möblera om, öva på egna intressen och få visa upp saker de skapat. Vid intervjun visar exempelvis en elev stolt upp pyssel som hen gjort som sitter kvar på väggen inne i *skapanderummet*. Utifrån analys framkommer det att eleverna är medvetna om den variation som finns att tillgå i fritidshemmet. Det framkommer att lärandemiljön är varierad och att vissa rum förknippas med vissa aktiviteter. *Handlingserbjudandet* på *Humlan* baseras till viss del på de artefakter som finns i rummen men också på elevgruppens dagsform. Om man är trött finns till exempel möjligheten att vara själv. Eleverna väljer rum utifrån vad de planerar att göra, men de anpassar även rummen så att de passar aktiviteten. Utifrån observationen är miljön tillåtande och tillgänglig, eleverna kan till viss del anpassa rum och artefakter efter sina behov. Exempelvis kan en soffa bli ett redskap för eleverna att öva gymnastiska övningar i, men även ett ställe att vila på, eller gömma sig bakom. Att miljön är tillgänglig och tillåtande styrks även av eleverna i de gjorda intervjuerna. Eleverna har möjlighet till inflytande över vad de gör och var de gör det, de kan flytta artefakter mellan olika rum och möblera om i rummen så att det passar deras lek eller aktivitet. Det finns en mängd olika *handlingserbjudanden* som eleverna kan ta vara på och göra. Olika rum stimulerar till vissa typer av aktiviteter beroende på vad de innehåller och bidrar på så vis till *inquiry*. Miljön på *Humlan* väcker elevernas nyfikenhet, de undersöker miljön för att bli inspirerade till aktiviteter. Något som möjliggör detta är ett synligt utbud av spel, lekartefakter, material och det pyssel som eleverna hängt upp. En problematik som belyses är att för mycket *stimuli*⁴ kan leda till beslutsångest. Möjligheten att reglera ljudnivån är något eleverna tar vara på och ser som en fördel. Detta tolkas som att de kan känna sig överstimulerade av för mycket ljud. En annan typ av stimulans som främst framkom ur resultatet från observationerna var att miljön var tillåtande, vilket möjliggjorde inspiration till aktiviteter. Exempelvis användes whiteboardtavlor i de olika rummen för att skriva kluringar på.

⁴ olika typer av semantiska intryck (som syn, hörsel, mm) som bidrar till en händelse som senare aktiverar ett beteende hos en individ (Woolfolk, 2015).

När möjligheter som detta finns, så inspirerar det eleverna till att skapa nya eller olika aktiviteter.

Eleverna i fritidshemmet *Humlan* känner sig sedda av lärarna under sin vistelse på fritidshemmet, trots att där är många elever. Lärarna är de som bestämmer över miljön, upprätthåller ett tillåtande klimat och hjälper till med anpassningar. På så vis bidrar lärarna till *handlingserbjudande*. Samtidigt blir miljön stimulerande, eftersom eleverna får ansvara för att ta fram och plocka undan materialet själva, vilket även gäller stopp-skåpen, bara de frågar först. Eleverna i de olika årskurserna värdesätter det *sociala samspelet* och genomför oftast aktiviteter tillsammans, och då i varierande åldrar. Deras upplevelse av trivsel i fritidshemmet utgörs till viss del utav deras närvarande kompisar. Eleverna samspekar i de olika lokalerna men vill kunna stänga dörrarna om sig i de rum som de är i. Eleverna var positiva till möjligheten att stänga in sig, och det påverkade inte det sociala samspelet negativt mellan olika grupper.

Utifrån fritidshemmets styrdokument så ska miljön bidra till en stimulerande lärmiljö som väcker nyfikenhet, bidrar till en meningsfull fritid, tillgodoser elevernas behov, har utrymme för elevinflytande och främjar ett *socialt samspel*. Utifrån ovanstående tillgodoser *Humlan* dessa kriterier. Elevernas valmöjligheter samt det tillåtande klimatet är en grund för detta. Det som väckt störst intresse i resultatet från *Humlan* är hur eleverna talar om verksamheten som en typ av fristad. Det tillåtande klimatet där möbler, dörrstängning och material är tillgängligt.

5.6 RESULTATDISKUSSION I FÖRHÅLLANDE TILL FORSKNINGSFRÅGORNA

Utifrån resultat och analys framträder skillnader och likheter mellan de olika verksamheterna. De olika resultaten ställts här i relation till varandra och forskningsfrågorna. Det är även i detta stycke som en jämförelse av de olika fritidshemmen görs.

Hur påverkar olika lärmiljöer elevers agerande under fria aktiviteter? Det har framkommit att lärmiljön direkt bidrar till elevers agerande. Den fysiska utformningen av en lärmiljö påverkar *handlingserbjudandet* eleverna ställs inför. Eleverna nyttjar de olika möjligheterna som finns tillgängliga i miljön. Eleverna är kreativa med hur de använder den fysiska miljön, i viss mån är det bara deras fantasi som sätter gränser för vilka

handlingserbjudande som kan uppstå. Något som har framkommit är dock att det inte är enbart den fysiska miljön som bidrar till en positiv och meningsfull upplevelse utan även aspekter som det pedagogiska arbetet. Det är lärarna i fritidshemmet som upprätthåller olika typer av regler som antingen kan bidra till ett ökat *handlingserbjudande* eller ett begränsat.

Vilka egenskaper beskriver eleverna skapar en meningsfull lärmiljö i deras fritidshem?

Eleverna i båda fritidshemmen beskriver ett brett utbud av aktiviteter som något positivt. Det framkommer att vad eleverna anser är meningsfullt är individuellt och väldigt spritt. På det ena fritidshemmet *Humlan* föredrar olika åldrar att blanda sig och individerna i sin tur föredrar en bred variation av aktiviteter. Även på *Hasselmusen* föredrar eleverna varierade aktiviteter och det är relativt lika typer av aktiviteter som föredras i de olika åldrarna. Gemensamt för de båda fritidshemmen är att eleverna uppskattar eget ansvar samt en stimulerande miljö där lekartefakter är tillgängliga och där de kan presentera saker de skapat i den gemensamma miljön. Eleverna belyser hur fritidshemsmiljön som helhet är rolig.

Vid jämförelse, framträder det några skillnader/likheter i hur de olika fritidshemmen överensstämmer med styrdokumentet utifrån den fysiska lärmiljöns förutsättningar?

Vid jämförelse av de två olika fritidshemmen fanns likheter i att den fysiska miljön bidrog till att eleverna upplevde fritidshemmen som meningsfulla, de fick sina behov tillgodosedda. Samtliga elever upplevde att fritidshemmen gav dem känslan av fritid och att de var nöjda med *handlingserbjudandet*.

De mest markanta skillnaderna som uppmärksammades i elevernas användning av miljön var stängning av dörrar på *Humlan* och elevernas ålderssegregation i de lokaler där klassrum fanns på *Hasselmusen*. En annan skillnad som framkom var att eleverna på *Humlan* talade mer om avslappning och att fritidshemmet sågs som något frikopplat från skola och hem som erbjöd en välbehövlig paus från arbete och utanförskap. Utifrån styrdokumentet så har både *Hasselmusen* och *Humlan* lyckats att skapa en meningsfull verksamhet, utifrån elevernas egna perspektiv. Eleverna känner sig sedda och upplever att de i viss mån kan påverka och influera miljön. Fritidshemmets uppdrag är att verksamheterna ska ta sin utgångspunkt i elevernas behov, bidra till en stimulerande lärmiljö som väcker nyfikenhet, bidrar till en meningsfull fritid, ha utrymme för elevinflytande och främja ett *socialt samspel* (Skolverket, 2019). Resultatet i denna studie visar att *Hasselmusen* och *Humlans* fysiska miljö påverkar förutsättningarna att lyckas med

detta och att olika typer av fritidshemslokaler kan generera olika typer av möjligheter/svårigheter inför uppdraget.

6. DISKUSSION

Resultaten från denna studie problematiseras i detta stycke, de generaliseras något och appliceras i relation till styrdokument och tidigare forskning. Avsnittet avslutas med ett stycke som lyfter studiens begränsningar och tankar kring vidare forskning. Vidare forskning behövs för att styrka resultatet. Detta för att en ska kunna dra större slutsatser och göra större generaliseringar om alla fritidshem. Då krävs det en större mängd data.

6.1.1 OM DET FINNS MÖJLIGHETER SÅ TAR ELEVERNA DEM

Utifrån resultatet av observationerna och intervjuerna så syns ett samband kring *handlingserbjudandet* på fritidshemmen. Finns det en möjlighet till *handlingserbjudande* i miljön, exempelvis som att stänga dörrar eller möblera om, så nyttjar eleverna det. Detta kan styrkas med det Backman et al. (2012) skriver, att elever vill kunna influera den miljö som de befinner sig i. Samtidigt visade resultatet att eleverna var nöjda med den lärmiljö som fanns i de olika fritidshemmen. I *Humlan* ville eleverna stänga dörrarna till de rum som de befann sig i, de såg ett värde i denna möjlighet. Eleverna i *Hasselmusen* kunde inte stänga dörrarna till de rum som de befann sig i och upplevdes inte ha ett behov av det. Det här väcker frågan om huruvida eleverna är nöjda för att miljön tillhandahåller det de anser är väsentligt? Eller om det inte finns en medvetenhet om hur andra typer av lärmiljöer skulle kunna bidra till *handlingserbjudande*. Exempelvis; skulle en elev från *Humlan* uppleva en begränsning i att inte kunna stänga dörrarna om hen blev förflyttad till *Hasselmusen*? En problematik som kan ställas i förhållande till detta som Backman et al. (2012) synliggör är komplexiteten då olika elever har olika behov och svårigheter att tillgodose alla dessa. Resultatet i denna studie visar att det stämmer, samtidigt som det går något ifrån det då det tycks som att den befintliga miljön ger eleverna vad de önskar. Ett sätt att tolka detta kan vara att fritidshemmen lyckats skapa *handlingserbjudande* och miljöer för allas behov. Ett annat sätt att tolka det kan vara att i begreppet behov ligger mer än vad eleverna ser som fullgott.

Elevernas behov och önskan att ta eget ansvar framkommer i denna studies resultat. Detta kan styrkas med det som Day et al. (2015) skriver om, att de elever som får vara med och organisera och hjälpa till med att utveckla upplägget är mer engagerade. Samtidigt betonar läroplanen (Skolverket, 2019) att det ska finnas utrymme för elevinflytande i de olika verksamheterna. Tolkningen som gjordes kring vad eleverna i denna studie menade med

det egna ansvaret var att de ville kunna välja och påverka sin egen vistelse. Det sågs exempel på detta i form av att eleverna på båda fritidshemmen visade upp eget pyssel som sparats på väggarna. Detta leder till slutsatsen att en god lärmiljö ska vara tillåtande för eleverna att sätta sin egen prägel på miljön och kunna inkludera sitt eget väsen i den. Det visar att verksamheterna i viss mån inkluderat delen om utrymme för elevinflytande från läroplanen (Skolverket, 2019). Samtidigt visar resultatet på likheter med studierna genomförda av Day et al. (2015), Björklid (2005) och Backman et al. (2012), som lyfter fram hur eleverna har ett behov av inflytande över den fysiska miljön, och att ett samspel med miljön bidrar till ökade förutsättningar för utveckling.

6.1.2 DEN FYSISKA MILJÖN, EN TYP AV ÅLDERSSEGREGATION

Denna studie har genomfört en jämförelse av två olika typer av fritidshem och deras lokaler. Studiens resultat visar att lokalens utformning kan ha bidragit till en ålderssegregation i ett av fritidshemmen. På *Humlan* deltar elever i blandade åldrar i gemensamma aktiviteter. Detta står i kontrast till *Hasselmusen* där årskurs 2 och 1 föredrar att vara i *köket* medan eleverna i förskoleklassen främst är i förskoleklassens klassrum och de angränsande rummen på den sidan korridoren. Detta väcker frågan: Varför har denna segregation uppstått? Eleverna från årskurs 2 på *Hasselmusen* uttrycker att de känner sig mer hemma i *köket* eftersom de artefakter de intresserar sig av finns där och att gruppen främst är intresserade av spel. Samtidigt är samma åldersgrupp på *Humlan* väldigt varierande i de typer av aktiviteter de intresserar sig för. Iakttagelserna leder till en fundering kring hur stor påverkan utbudet av artefakter i de olika rummen har. Väljer eleverna i årskurs 2 främst att aktivera sig med spel för att det är deras intresse, eller väljer de spel för att det är de artefakter som finns i de rum som de trivs bäst i? Björklid (2005) lyfter hur skolbyggnader i dag inte är passande för sin nuvarande läroplan och hur lokalernas fysiska utformning direkt kan både främja och hämma individers utveckling genom att vara mer eller mindre stimulerande. I relation till resultatet från de båda lokalerna skulle detta kunna styrka att de äldre eleverna på *Hasselmusen* inte upplever att de blir tillräckligt stimulerande av klassrumsmiljön. Ett annat sätt att se på resultatet är att ställa det i relation till hur Boström och Augustsson (2016) lyfter hur lärarna i fritidshemmet som delar lokal med skolan upplever att de lånar lokaler av skolverksamheten. Om paralleller från detta dras till eleverna på *Hasselmusens* ålderssegregation skulle det kunna styrka att även eleverna upplever en saknad av tillhörighet till förskoleklassens klassrum (och de tre mindre

rummen som angränsar till det). På så vis ges två tänkbara förklaringar till var föreläserna i årskurs 1–2 på *Hasselmusen* väljer bort att delta i den typ av aktiviteter som sker i *klassrummet*.

Ytterligare en aspekt som lärarna i Boström och Augustsson (2016) lyfter, är de negativa konsekvenser som delade lokaler har för de elever som är skoltrötta. Denna studies resultat från den delade miljön på *Hasselmusen* har inte synliggjort en sådan typ av problematik under samtal med eleverna. Men frågan kan ändå lyftas om även detta skulle kunna vara en tänkbar faktor till att klassrumsmiljön är mindre populär för de äldre eleverna. Något som bidrar till denna fundering är att även om alla elever från båda fritidshemmen finner glädje med vistelsen på fritidshemmet så talar eleverna på *Humlan* mer om fritidshemmet som något fristående. De betonar trygghet och avslappning, ett avbrott från både skola och hem. Fritidshemmets läroplan lyfter det livslånga lärandet som en del av fritidshemmets uppdrag. Som Boström och Augustsson (2016) berör, kan det för de skoltrötta eleverna uppstå negativa konsekvenser. Detta innebär en kontraproduktivitet för den livslånga lusten till lärande för eleverna.

Eftersom det lyfts en problematik med delade lokaler är det rimligt att beröra vilka tänkbara konsekvenser en delad miljö med segregation där vissa rum väljs bort, skulle kunna resultera i. För att synliggöra dessa tänkbara konsekvenser bör det beröras hur eleverna på *Hasselmusen* själva begränsar sig till en typ av lärmiljö och vissa rum. Eftersom rummen enskilt består av ett begränsat *handlingserbjudande* och en viss typ av *stimuli*, betyder detta att eleverna indirekt går miste om att utforska andra miljöer och utveckla andra typer av kunskaper som skulle kunna bidra till ett skapande av *inquiry* och *cash value*? Ytterligare något som kan verka direkt mot fritidshemmets uppdrag är det sociala samspelet, om olika åldrar begränsas. För att få en djupare förståelse av detta skulle andra typer av teorier kunna tillämpas, som exempelvis det sociokulturella perspektivet.

6.1.3 LÄRMILJÖN BIDRAR TILL ELEVERNAS TRIVSEL

Resultaten i denna studie visar att både *Hasselmusen* och *Humlan* har lyckats skapa positiva förnimmelser hos eleverna i deras olika verksamheter. Den upplevs meningsfull för eleverna som vistas i den. Björklid (2005) skriver att rummens mening blir laddade med känslor och detta är något denna studies resultat stärker. Det har framkommit framför allt under de gjorda intervjuerna, att eleverna i de olika fritidshemmen värdesätter verksamheterna. Verksamheterna skapar och ger eleverna positiva upplevelser och känslor

gentemot fritidshemmen. Skantze (1989) som (Björklid, 2005) hänvisar till, beskriver hur olika slags miljöer för olika slags aktiviteter behövs och är något positivt för elever. Det är en fördel att det finns en plats för lek, en för arbete och en för umgänge. Ser en på resultatet utifrån det som Björklid hänvisar till kan det få innebörden att de känslor som *Humlans* verksamhet lyckats skapa hos eleverna bidrar till upplevelser av att fritidshemmet är något annat än skolan och hemmet. Utifrån Björklid kan detta då verka positivt på elevernas utveckling. Detta stärks ytterligare av det resonemang som Gärling (2005) lyfter fram, om hur miljön har en betydelse för individen och hur individen har en perception av och värderingar utav den. Det resultat som framkommit från denna studie stämmer överens med det Laike (2005) lyfter om att barnmiljöer bör vara välplanerade. Detta för att de ska vara fungerande och skapa trygghet. I de olika fritidshemmen fanns det något för alla. Verksamheterna upplevs välplanerade utifrån den variation av utbudet som finns. Detta stärks av de svar som eleverna gett och de observationer som gjorts kring elevernas agerande i miljön.

6.1.4 DEN FYSISKA LÄRMILJÖNS RELATION TILL PEDAGOGERNAS ARBETE

Boström och Augustsson (2016) skriver att det är svårare för lärarna i fritidshemmen att skapa goda lärmiljöer i de verksamheter som delar lokaler med skolan. Svårigheten är att skapa en känsla av fritid. I både *Hasselmusen* och i *Humlan* uppger eleverna att fritids är något annat än skolan. Detta kan ställas i relation till det som Boström och Augustsson skriver, att lärarna i de fritidshem som undersökts har lyckats skapa en verksamhet som upplevs av eleverna som fritid. Resultaten från denna studie lyfter hur eleverna är nöjda med de olika verksamheterna och inte delger några större önsknings eller förslag på förbättringar. Kanske kan det handla om profession, att lärarna i fritidshemmen med sin yrkeskunnighet skapat miljöer som är trivsamma och meningsfulla? Resultatet från denna studie visar att eleverna förlitar sig mycket på lärarna och pedagogerna i verksamheten när det kommer till trivseln, tillgängligheten av artefakter och möjligheter/begränsningar. På så vis är det inte enbart den fysiska lärmiljön som påverkar huruvida en lärmiljö upplevs som meningsfull och stimulerande. Som Day et al. (2015) lyfter kan lärare arbeta med lärmiljön och förbättra eller försämra elevernas förutsättningar för utveckling. En fråga som blir rimlig att ställa utifrån det som Day et al. lyfter är hur lokalernas utformning påverkar lärarna i fritidshemmet och deras frihet i planering och utformning av verksamheterna. Boström och Augustssons (2016) studie trycker på att det är nödvändigt för lärarna i

fridshemmet att ha tillgång till lokaler som är utformade på ett vis som möjliggör att de kan utöva sin yrkesexpertis. Eftersom eleverna är så pass beroende av vad lärarna skapar för möjligheter i den fysiska miljön styrker denna studie Boström och Augustssons resultat. Den fysiska miljön är en tillgång och påverkar eleverna men den agerar inte som en ensam komponent för att skapa en meningsfull fritidsverksamhet.

6.1.5 AVSLUTANDE SUMMERING OCH VIDARE FORSKNING

För att förstå om denna studies resultat är generaliserbart för en större mängd fritidshemslokaler, skulle liknande studier behöva genomföras och i större skala med ett flertal informanter från olika åldrar. En aspekt som synliggjorts utöver forskningsfrågorna, är elevernas beroende av lärarna i fritidshemmen och hur de skapar pedagogiska möjligheter. Därav stöttar denna studie indirekt att lärarnas röst är viktig för att belysa problemområdet. Resultatet från denna studie stöttar Boström och Augustssons (2016) resultat där olika typer av fritidshem med egna och delade lokaler genererar olika förutsättningar för en meningsfull verksamhet.

Vidare kan frågan ställas: Om eleverna fått chansen att uppleva andra fritidshem och deras verksamheter, hade deras upplevelser av det nuvarande fritidshemmet ändrats? Vad hade hänt om eleverna fått utöka sina erfarenheter?

7. REFERENSER

Backman, Y., Alerby, E., Bergmark, U., Gardelli, Å., Hertting, K., Kostenius, C., & Öhrling, K. (2012). Improving the School Environment from a Student Perspective:Tensions and opportunities. *Education Inquiry*, 3(1), 19-35. <http://doi.org/10.3402/edui.v3i1.22011>

Björklid, P. (2005). Lärande och fysisk miljö en kunskapsöversikt om samspelet mellan lärande och fysisk miljö i förskola och skola. *Forskning i fokus*, (25).[LJ1]
<http://byggaskola.se/wp-content/uploads/2016/07/L%C3%A4rande-och-fysisk-milj%C3%B6.pdf>

Boström, L., & Augustsson, G. (2016). Learning Environments in Swedish Leisure-time Centres (In) equality, “Schooling”, and Lack of Independence. *International Journal for Research on Extended Education*, 4(1), 125-145. <https://doi.org/10.3224/ijree.v4i1.24779>

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3[LJ2](2), 77-101.
<https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>

Christoffersen, L., & Johannessen, A. (2015). *Forskningsmetoder för lärarstudenter*. Studentlitteratur.

Day, S. L., McDonald Conner, C., & Mclelland, M. M. (2015). Children's behavioral regulation and literacy: The impact of the first grade classroom environment. *Journal of school psychology*, 53(5), 409-428.
<https://doi.org/10.1016/j.jsp.2015.07.004>

Delegationen mot segregation (28 januari 2019). *Om segregation*. Hämtad 17 mars, 2021, från <https://www.delmos.se/om-segregation/>

Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna* (4 uppl.). Studentlitteratur.

Dewey, J. (1999). *Demokrati och utbildning*. Daidalos.

Dewey, J. (2004). *Individ, skola och samhälle: utbildningsfilosofiska texter*. (4 uppl.). Natur och kultur.

Eliasson, A. (2013). *Kvantitativ metod från början* (3 uppl.). Studentlitteratur.

Eriksson Bergström, S. (2013). *Rum, barn och pedagoger – Om möjligheter och begränsningar i förskolans fysiska miljö*. [Doktorsavh, Umeå Universitet]. <http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A613213>

Evanshen, P. (2012). Goda lärmiljöer i skolan. I G. Kragh-Müller, F. Ørsted Andersen & L. Veje Hvitved (Red.), *Goda lärmiljöer för barn* (1 uppl., s. 173–186). Studentlitteratur.

Gärling, T. (2005). Svensk miljöpsykologi i ett internationellt perspektiv. I M. Johansson & M. Küller (Red.), *Svensk miljöpsykologi* (s. 359-373). Studentlitteratur.

Gibson, J. J. (1977) The theory of affordances. I J. Jack Giesecking, W. Mangold, C. Katz, S. Low & S. Saegert (Red.), *The People, Place, and Space Reader* (s.56-60). Routledge
<https://doi.org/10.4324/9781315816852>

Harris, A., & de Bruin, L. (2018) An international study of creative pedagogies in practice in secondary schools: Toward a creative ecology. *Journal of Curriculum and Pedagogy*, 15(2), 215-235. <https://doi.org/10.1080/15505170.2018.1457999>

Kragh-Müller, G. (2012). Ögat hoppar över muren. I G. Kragh-Müller, F. Ørsted Andersen & L. Veje Hvitved (Red.), *Goda lärmiljöer för barn* (1 uppl., s. 39–60). Studentlitteratur.

Küller, R. (2005). Miljöpsykologins uppkomst och utveckling. I M. Johansson & M. Küller (Red.), *Svensk miljöpsykologi* (s. 17-34). Studentlitteratur.

Lag (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning. Justitiedepartementet L6. Riksdagen, Svensk författningssamling 2018:2018:218 t.o.m. SFS 2020:152 https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2018218-med-kompletterande-bestammelser_sfs-2018-218

Laike, T. (2005). Inomhusmiljöns betydelse för barns välbefinnande. I M. Johansson & M. Küller (Red.), *Svensk miljöpsykologi* (s. 125-140). Studentlitteratur.

Lundgren, U.P., Säljö, R., & Liberg, C. (2017). Framtidens skola och utbildning. I U.P. Lundgren, R. Säljö, & C. Liberg (Red.), *Lärande, skola, bildning* (4 uppl., s. 183-197). Natur & Kultur.

Osiurak, F., & Badets, A. (2016). Tool use and affordance: Manipulation-based versus reasoning-based approaches. *Psychological Review*, *123*(5), 534–568.

<https://doi.org/10.1037/rev0000027>

Nationalencyklopedin (u.å.). Artefakt. Hämtad 17 mars, 2021, från

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/artefakt>

Regeringen (2006). *Mänskliga rättigheter – Konventionen om barnets rättigheter*. (UD 05.059). Edita Norstedts Tryckeri AB.

<https://www.regeringen.se/49b74d/contentassets/73a236aad23d48149f156d85b7021e55/ud-info---skrift-manskliga-rattigheter.-konventionen-om-barnets-rattigheter>

Personuppgiftslag (1998:204) Justitiedepartementet L6. Riksdagen, Svensk författningssamling 1998:1998:204 t.o.m. SFS 2010:1969.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/personuppgiftslag-1998204_sfs-1998-204

Rohlin, M. (2012). *Fritidshemmets historiska dilemman: en nutidshistoria om konstruktionen av fritidshemmet i samordning med skolan*. Stockholms universitets förlag.

Shaw, R. E., Kinsella-Shaw, J. M., & Mace, W. M. (2018) Affordance Types and Affordance Tokens: Are Gibson's Affordances Trustworthy?, *Ecological Psychology*, *31*(1), 49-75.

<https://doi.org/10.1080/10407413.2018.1508353>

Skolverket. (2011). *Fritidshemmet – lärande i samspel med skolan*. Forskning för skolan.

https://pedagogvarmland.se/sites/default/files/media/files/forskning_fritidshem.pdf

Skolverket. (2019). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. Skolverket.

<https://www.skolverket.se/publikationsserier/styrdokument/2019/laroplan-for-grundskolan-forskoleklassen-och-fritidshemmet-reviderad-2019>

SPSM. (2020). *Värderingsverktyg för tillgänglig utbildning*. Hämtad 4 april, 2021, från

<https://www.spsm.se/stod/tillganglighet/>

Sohlberg, P., & Sohlberg, B.-M. (2013). *Kunskapens former: vetenskapsteori och forskningsmetod* (3 uppl.). Liber.

Säljö, R. (2015). *Lärande: en introduktion till perspektiv och metaforer*. Gleerups.

Vetenskapsrådet (2017). God forskningssed (VR1708). Vetenskapsrådet.

https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningssed_VR_2017.pdf

Woolfolk, A. (2015). *Pedagogisk psykologi*. Pearson.

BILAGA 1: UTSKICK TILL SKOLOR

Till lärare i fritidshem ang Examensarbete

Hej!

Vi är två studenter som läser sista terminen på Kristianstad högskola, till grundlärare med inriktning mot arbete i fritidshem.

Vi har precis startat upp vårt examensarbete där vi valt att undersöka fritidshem som delar skolans lokaler och fritidshem med egna lokaler. Vi vill observera elever i åk 2 i den fria leken för att synliggöra hur eleverna på de olika fritidshemmen påverkar sin omgivning. Om miljön kan tillgodose elevernas behov, utifrån den fysiska miljöns förutsättningar. Som komplement till detta kommer vi inkludera två gruppintervjuer på ca 15-25 min, med 6st elever totalt, där eleverna får svara på några enkla frågor. Deltagande har rätt att avsluta när hen vill och deltagandet är frivilligt. I efterhand kommer vi att jämföra de olika typerna av fritidshemmen i förhoppningen att synliggöra den fysiska miljöns betydelse. Vi hoppas att vårt arbete ska bidra till en ökad förståelse för den fysiska miljön i fritidshemmen.

Vårt arbete kommer att utgå fyra forsknings estetiska huvudprinciper och följa anvisningar för sekretess. Detta innebär att alla deltagandes identitet kommer skyddas under observation och ske med samtycke från vårdnadshavare vid intervju. Efter examensarbetet är godkänt kommer allt insamlat material att makuleras. Arbetet kommer att publiceras på Diva portal, där det blir tillgängligt för alla att ta del av. Forskningsperson och vårdnadshavare har rätt att följa upp arbetet efter denna studies avslut och är välkommen att ta kontakt med oss via mail.

Vi undrar om vi kan få komma ut till ert fritidshem två eftermiddagar under våren vecka 7 eller 8 för att genomföra observationer och intervjuer. Eftersom arbetet fortskrider är vi tacksamma för svar snarast, har ni fler frågor är det bara att kontakta oss. Med corona pandemin i åtanke så kommer vi följa försiktighetsåtgärder och de anvisningar som ni delger oss.

Mvh Lisa Jansson och Caroline Siversson

Lisa: Mail- xxxxxx@gmail.com Mobil- 070xxxxxx

Caroline: Mail xxxxxx@gmail.com Mobil- 070xxxxxxx

BILAGA 2: SAMTYCKESBLANKETT

Hej vårdnadshavare!

Vi är två studenter från Kristianstad Högskola som studerar till Grundlärare med inriktning mot arbete i fritidshem. Vi har precis startat upp vårt examensarbete där vi valt att undersöka fritidshem som delar skolans lokaler och fritidshem med egna lokaler. Vi kommer under vecka 7-8 vara hos årskurs 2, för att undersöka hur elever på de olika typer av fritidshem kan påverkas av sin omgivning, nyttja lärmiljön och hur den fysiska miljön tillgodoser elevernas behov.

Vi kommer utföra två gruppintervjuer på ca 15-20 min vardera, med 3 st elever i var grupp från årskurs 2, där eleverna kommer få svara på några enkla frågor om lärmiljön i fritidshemmet. Deltagandet är frivilligt och deltagande i intervjun har rätt att avsluta när hen vill. Vår studie kommer utgå från fyra forsknings estetiska huvudprinciper och följa anvisningar för sekretess. Detta innebär att alla deltagares identitet kommer skyddas och efter examensarbetet är godkänt kommer allt insamlat material att makuleras. Arbetet kommer att publiceras på Diva portal, där det blir tillgängligt för alla att ta del av. Elev och vårdnadshavare har rätt att följa upp arbetet efter denna studies avslut och är välkommen att ta kontakt med oss via mail.

Vi vore tacksamma om ditt barn får medverka i undersökningen och vi hoppas att du/ni tar er tid att fylla i talongen nedan för att ge er tillåtelse.

Tack på förhand, Mvh Lisa & Caroline!
Har ni frågor är det bara att maila oss på
xxxxxxx@gmail.com
xxxxxxx@gmail.com

Klipp här -----

- Mitt barn **FÅR** medverka
- Mitt barn får **INTE** medverka

Barnets namn.....

Målsmans underskrift:.....

BILAGA 3: OBSERVATIONSSCHEMA

Observationsschema

Fritidshem _____ Datum _____ NR: _____

Rum: _____

Tid: _____ till _____ Namn _____

observevator: _____

Elev/grupp	Förser sig själva med material	Användning objekt/material	Lämnar eller plockar undan
------------	--------------------------------	----------------------------	----------------------------

Yttre omständigheter:

Variation/vilka aktiviteter i rummet	Samspel/var rörelse i rum	Flyttar/bygger/förändrar	Vila, en lugn stund
--------------------------------------	---------------------------	--------------------------	---------------------

Observation med fokus på elever och objekt /material

Elev/grupp förser sig själv med material- *bjuder miljön in till eleverna att ta egna initiativ till att plocka fram eget material, är det synligt/gömt, tydligt vad de kan använda, eller står personalen för att ta fram/leta upp material?*

Användning av objekt/material- *Vilka material används under fri aktivitet, mest minst populära?*

Elev/grupp lämnar eller plockar undan- *om eleverna har möjlighet i miljön att lämna pågående projekt eller om de behöver plocka undan dem.*

Observation med fokus på elevers samspel, rörelse och fantasi/kreation i lärmiljön som helhet

Variation, vilka aktiviteter i rummet- *Vilka aktiviteter ägnar sig eleverna åt i de olika rummen, varierande eller begränsade? stimulerande eller hämmande miljö*

Elever/grupp (samspel/var är) rörelse i rum - *Med vem sker aktiviteten/aktiviteterna. Hur rör sig eleverna kroppsligt, Finns de rörelse i aktiviteten, används hela rummet eller en liten del.*

Elev/grupp flyttar/bygger förändrar- *Hur använder eleverna objekten i miljön, flyttar eller förändrar de dess positionering så att de passar deras önskemål/behov.*

Vila, en lugn stund- *finns det utrymme för rekreation och används det när eleven själv har ett behov av det.*

BILAGA 4: INTERVJU FRÅGOR

I vems lokal är vi?

Hur skulle du/ni beskriva ert fritidshems rum, lokaler, miljö??

Hur känns det att vara här?

Vem bestämmer hur rummen på fritidshemmet ser ut?

På vilket vis upplever ni att ni kan vara med och förändra i rummen på fritids? kan ni bygga om eller ändra rummet/rummen vid lek?

Vem plockar fram leksaker, pysselgrejer, och andra saker såsom klossar, dockor och böcker?

Om ni har gjort något, till exempel pyssel eller lego, vart tar det vägen, går det spara om man vill fortsätta eller visas det upp någonstans?

Var är man om man vill dansa? bild/skapa? spela musik? pyssla och spela teater?

Om man vill vila finns det något bra ställe att göra det på?

Finns det olika rum som är gjorda för att ni ska kunna göra olika saker i dem? där ni leker eller gör specifika aktiviteter?

När ni har fria aktiviteter lek vad gillar ni att göra inomhus?

Vilket rum är ni helst i, finns det något rum ni inte är i, och varför?

Använder alla, alla rum och lika mycket? är det vissa rum där ni är mer tillsammans eller några för sig?

Finns det något som skulle kunna göra rummen i fritidshemmet bättre?

Detta önskar jag fanns eller inte fanns på mitt fritidshem?

Fråga utifrån observation av den specifika platsen: